

ADDENDUM 1: HOOFSTUK 1

1.1 AARNE-THOMPSON SE VERHAALTIPES

Antti Aarne en Stith Thompson het in 1910 hul klassifikasie van die wêreld se “*folktales*” gepubliseer.¹ Kort voor lank het die Aarne-Thompson-stelsel die standaard sisteem geword om die duisende bestaande “*folktales*” te klassifiseer. In elke geval word die intrige opgesom en in besonderhede geanaliseer. Hieruit groei ‘n stelsel van kruisverwysings na die relevante nommers in Thompson se “Motif-Index of Folk Literature”.² Aarne-Thompson se gids is in 1961 hersien, en dit organiseer meer as vyfduisend verhale en episodes onder ‘n duisend basiese intriges.

Niditch & Doran (1977:180) het die klassifikasiesisteem van Aarne-Thompson op bybelse verhale toegepas. Hulle bevind die literêre tipe of vorm van die verhale in Daniël 2, Genesis 41 en Agikar 5-7 is volksverhale oor wyse manne, wat deur die Aarne-Thompson verhaal Tipe 922 beskryf word as “*Clever Acts and Words*”. Volgens Aarne & Thompson is daar vier primêre komplotgebeure in verhale wat tot Tipe 922 hoort. Elkeen van hierdie primêre komplotgebeure is saamgestel uit ‘n kombinasie van motiewe van aksie, karakter, agtergrond, en so meer. Die vier elemente is:

- ‘n persoon van ‘n laer status WORD GEROEP VOOR ‘n persoon van hoër status OM TE ANTWOORD op moeilike vrae of om ‘n probleem wat besondere insig vereis, op te los;
- die persoon van hoër status STEL die probleem wat niemand anders kon oplos nie;
- die persoon van laer status LOS die probleem op;
- die persoon van laer status WORD VERGOED daarvoor.

Binne dié primêre gebeure bestaan verskeie variasies op die basiese motiewe, wat deur die outeurs “nuanses” genoem word. Niditch & Doran vind dat al drie hul tekste dieselfde patroon deel. Die verhale kom tipologies ooreen. Waarin verskil dit van die verhalte wat oorspronklik onder Tipe 922 beskryf is? Die hoofbron van variasies tussen die verhale lê in die nuansering van die basiese motiewe van die verhaaltipe. Nuanses is belangrik omdat dit die besondere etos agter die gebruik van die betrokke tipe verraa. Die nuanses van elke verhaal moet afsonderlik beoordeel en beskryf word.

Die verhaal in Daniël 2 kom egter nie met die tradisionele weergawe van Tipe 922 ooreen nie. Hier word die basiese patroon van Tipe 922 slegs gebruik as raamwerk vir ‘n belangriker tema oor die openbaring van die goddelike wil (Niditch & Doran 1977:187). Naas die tipiese motiewe van Tipe 922, bevat Daniël 2 nog twee aksiemotiewe (gebed en die antwoord van gebed) en een karaktermotief (‘n goddelike helper) wat vreemd aan Tipe 922 is. Hierdie addisionele motiewe het geen plek in die tradisionele wysheidsverhale

¹ “Volksverhale” is nie ‘n geslaagde vertaling van “folktales” nie, alhoewel dit so deur Bosman et al (1981:1224) voorgestel word.

² Ek verskaf in dié addendum slegs inligting wat van nut is vir die bestudering van die Daniëlverhale, en spesifiek aan die hand van navorsing wat deur Niditch & Doran onderneem is. Die Aarne-Thompson-klassifikasiesisteem het as sulks min waarde vir die bybelse navorser.

waarin wyse manne op hulle eie slaag nie (Niditch & Doran 1977:190). Motiewe van versoeke om hulp en die voorsiening van hulp deur 'n helper is eerder kenmerkend van die Aarne-Thompson tipes 300-749. In dié gevalle is die helper en helpende aksie gewoonlik magies van aard, maar nie goddelik nie. Die goddelike (teenoor die magiese) kwaliteit is 'n kulturele nuanse op die basiese motief van hulp, maar die motief bly steeds vreemd aan Tipe 922.

Niditch & Doran (1977:193) kom dan tot die gevolgtrekking dat die tradisionele wysheidsverhaal in Daniël 2 substansieel hervorm en herbenut is, alhoewel dit nie volledig verlore gegaan het nie. In terme van die struktuur van motiewe volg Daniël 2 die tradisionele orde, maar voeg ook motiewe of inhoudslemente by wat nie normaalweg in die patroon voorkom nie. Die tradisionele eenvoudige tema oor wysheid en sukses verdwyn in die agtergrond as Daniël 2 eerder wys na 'n nuwe vorm waarin die interpretasie van droomsimbole die aanvaarbare norm word om goddelike openbaring te ontvang.

Die gevolgtrekking van die navorsers is dat Daniël 2 in sy basiese struktuur met Tipe 922 ooreenkom, maar in motiewe groot verskille vertoon. Dit demonstreer die probleme in klassifikasiesistelsels wat op temas of motiewe gebaseer is. Die Aarne-Thompson-katalogus wil vir alle temas en alle variasies op die temas wat in volksverhale voorkom, ruimte maak. Elke permutasie en kombinasie van motiewe kry 'n onderskeie katalogusnommer, en word 'n "tipe" genoem. Dit veroorsaak dat Aarne-Thompson met 'n groot getal verhaaltipes eindig, terwyl elke tipe slegs 'n klein aantal verhale bevat. 'n Probleem wat daardeur veroorsaak word, is dat motiewe en temas tussen kategorieë saamval. Sommige verhale kon maklik by meer as een verhaaltipe ingedeel word. Dit beperk die waarde van die katalogusstelsel. Dit is nie altyd moontlik om te bepaal waar een variant eindig en 'n volgende begin nie.³

1.2 PROPPIAANSE FUNKSIES VAN DIE HEROÏESE FEËVERHAAL

Propp analiseer feëverhale met die doel om funksies wat daarin voorkom te identifiseer. Die funksies definieer die intrige. Elke funksie word gedefinieer in terme van 'n nommer en simbool.

Nommer	Simbool	Definisie
1	β	afwesigheid
2	γ	verbod
3	δ	skending
4	ϵ	verkenning
5	ζ	aflowering
6	η	kullery
7	θ	aandadigheid
8	A	boewery
	a	gebrek
9	B	mediasie, konnektiewe insident

³ Vergelyk 2.8 vir verdere inligting.

10	C	begin-teenaksie
11	↑	vertrek
12	D	eerste funksie van skenker
13	E	held se reaksie
14	F	voorsiening of ontvangs van magiese agent
15	G	spatiale oodrag tussen twee koninkryke
16	H	stryd
17	J	brandmerk
18	I	oorwinning
19	L	afrekening van ongeluk of gebrek
20	↓	terugkoms
21	Pr	agtervolging
22	Rs	redding
23	o	onherkende aankoms
24	L	ongegronde eise van vals held
25	M	moeilike taak
26	N	oplossing
27	Q	erkenning
28	Ex	blootstelling
29	T	transfigurasië
30	U	straf
31	W	troue of beloning

1.3 ROLLE IN DIE HEROÏESE FEËVERHAAL

Die rolspelers in die intrige word deur Propp se analise aan 'n sfeer van aksie gekoppel, wat in verband staan tot die definisie wat van die funksie gegee is. Die sfeer van aksie word aangedui in terme van die nommer en simbool waarmee die definisies aangedui is.

Rol	Sfeer van aksie
boef, skelm	8(A), 16(H), 21(Pr)
held	10(C), 11(↑), 13(E), 31(W)
skenker	12(D), 14(F)
helper	15(G), 19(K), 22(Rs), 26(N), 29(T)
prinses en haar pa	17(J), 25(M), 28(Ex), 27(Q), 30(U), 31(W)
versender	9(B)
vals held	24(L), <10(C), 11(↑), 13(E)>

ADDENDUM 2: HOOFSTUK 2

2.1 DIE DANIËLBOEK AS APOKALIPTIESE LITERATUUR

2.1.1 Inleiding

Le Roux (1988:2) maak die opmerking dat die Daniëlboek die enigste in die Ou Testament is wat “eskatologies” genoem kan word. Met die term “eskatologie” bedoel hy letterlik die kennis van die einde van die huidige periode, die teenwoordige tyd en die kort rukkie wat die einde voorafgaan. Israel verwag die openbaring van JHWH in die toekoms. Die Ecn wat Hom sal openbaar om sy volk te red, het Hom reeds in die verlede geopenbaar. Eskatologie en geskiedenis is onafskeidbaar. Die eskatologie is nie ‘n toevallige addendum nie, maar ‘n essensiële en integrerende deel van die geloof in God wat in die Ou Testament beskryf word.

Die profete het ook vir die openbaring van God gewag, in dieselfde terme as waar Hy Hom aan sy verdrukte volk in Egipte deur Moses geopenbaar het. Na Deuterokesaja, Haggai en Sagaria besef die Jode dat God hulle nie in die geskiedenis red nie, en heil word na die toekoms verplaas. Hieruit ontstaan ‘n nuwe vorm van eskatologie (Le Roux 1988:4).

Le Roux (1988:5) pas Vriczen se werk van 1953 aan om vier periodes in die eskatologie van Israel te onderskei:

- ‘n pre-eskatologiese periode, voor die klassieke profete optree, as die toekoms in die lig van die verlede beskryf word. Amos praat so van die Dag van JHWH;
- ‘n ontwakende eskatologie, met Jesaja en Jeremia, wat praat van ‘n nuwe volk en ‘n nuwe koninkryk wat die hele wêreld omvat;
- ‘n aktualiserende eskatologie, met Deuterokesaja⁴, wat Israel as die lig vir die nasies sien, en die nasies as vennote in die heil;
- ‘n apokaliptiese eskatologiese periode. Dit bestaan uit ‘n dualistiese eskatologie waar God en die wêreld geskei word, in die plek van die eenheid wat voorheen tussen plek en tyd (hierdie wêreld) en aksie (God wat werk) bestaan het. Nou word ‘n nuwe koninkryk verwag, wat verby tyd na die ewigheid sal strek. God is ook nie meer die enigste handelende figuur nie, maar ander figure word voorgestel.

Dit beteken dat die nuwe in terme van die oue verwag word: Hosea praat van ‘n nuwe ingang in die land, Jesaja van ‘n nuwe Dawid wat in Sion sal regeer en Jeremia van ‘n nuwe verbond. Deuterokesaja praat van ‘n nuwe eksodus en Daniël van ‘n nuwe koninkryk (Dan 2 se vyfde ryk). Die heilsgeskiedenis bly die norm vir die verwagting oor die laaste dae.

⁴ Jesaja word aan Amos, Hosea en Miga gekoppel omdat hulle in sy tradisie optree, terwyl Haggai, Sagaria en Tritojesaja die tradisie van Deuterokesaja voortsit.

Die teleurstelling as die profesieë oor God se openbaring nie realiseer nie, lei tot 'n herinterpretasie van die profesieë. Le Roux (1988:19) haal Robert Carrol aan wat praat van “*cognitive dissonance*” om die nie-ervulling van profetiese voorspellings te illustreer wat tot herinterpretasie lei. Kognitiewe dissonansie kom voor as kennis en gebeurte nie saamval nie. Dit word opgelos deur die sosiale ondersteuning van 'n groep mense wat op dieselfde wyse dink, en herinterpretasie wat vir die gaping tussen eskatologie en realisering voorsiening maak (Le Roux 1988:22).⁵ So word die val van Jerusalem en die herbou van die tempel geherinterpreteer.⁶

Alhoewel eskatologie uit toekomstige hoop groei, is daar 'n groot verskil. Toekomstige hoop hou die oog op die toekomstige openbaring van God in die toekoms. Eskatologiese hoop groei tot waar dit die daad word, om op die grenslyn tussen twee duidelik onderskeie eras te staan. Hier kyk eskatologiese hoop in die afgrond waar die beskawings vernietig gaan word. Die vernietiging is die voorwaarde vir die aanbreek van God se nuwe.⁷

Dat die einde vir Daniël nie die einde is wat talle Christene voorsien, in terme van hul verwagting van 'n nuwe hemel en 'n nuwe aarde nie, is duidelik uit die taal wat in die boek gebruik word. Die tweede hoofstuk praat van die vernietiging van al die koninkryke, en die opkoms van 'n nuwe ryk wat die hele aarde sal vul. Die einde is derhalwe slegs 'n krisis wat tot 'n nuwe periode lei. Dié definisie van “*qes*” word ook by 1 Henog 1 tot 36 asook 1 Henog 91 tot aan die einde van die boek gevind, met die uitsluiting van die “Apokalips van die Weke” wat anders daarna kyk. Dit beskryf die einde in terme van die oorgang na 'n volgende periode (Collins 1974a:26-27).⁸

⁵ Premillennialistiese dispensasionalisme hou die apokaliptiek van die Bybel oop deur die laaste toncel van die eindtyd-*scenario* slegs vorentoe te skuif. So word dit na ons eie tyd verskuif: as die planeet in 1987 in lyn kom of die millennium draai, ensovoorts. Die teologiese waarheid van die Bybelse apokaliptici kan egter op 'n meer verantwoordelike wyse, volgens Towner (1987:281), erken en lewend gehou word. Dit word gesien as paradigmas van die ervaring van God se reddende mag oor die dood, die bose en verval. Dit is slegs modelle, tipes en paradigmas wat elke ervaring betekenisvol maak en die houding teenoor die toekoms bepaal. Deur die apokalipse as tydtafels te sien, misken die leser dat die Woord in menslike vorm na ons toe kom.

⁶ “The apocalyptists came to the shocking conclusion that since the fall of Jerusalem in 587 B.C. God was relatively absent in history. This rude awakening did not come forth from a specific theory but was based on their experience of history. The apocalyptists experienced more and more the absence of God from that stage of history in which they themselves lived. God no longer miraculously intervened in the history of His people as in the former days” (Le Roux 1981:42).

⁷ Sien egter Collins (1974a:37) wat meen dat die wêreldbeeld van apokaliptiek nie om twee eras draai nie, maar om twee verdiepings. Dit gaan nie soseer om nou en dan nie, maar om hier en daar. Sien ook Stahl (1994:18) se voorstel, wat onaanvaarbaar is, dat die periodisering van die geskiedenis nie slegs vanuit die ervaring van veranderinge in wêreldmagte kom nie, maar veral “aus der Beobachtung der Gültigkeit astronomischer Gesetzmässigkeiten”. “Auch bei der Interpretation der Texte der Danielbibliothek muss immer ein möglicher Zusammenhang zu astronomisch-astrologischen Vorstellungen eingerechnet und gegebenfalls reflektiert werden” (Stahl 1994:19).

⁸ In dié sin was die middeleeuse gebruik wat onder andere in die illustrasies voorkom vir die Daniëlboek deur die dames van Magdcburg, gepas: die stryd tussen Daniël en die heidense koning word geskets in terme van pous Innocentius III se oorlog teen die verbanne keiser Otto IV, met die pouslike magte as die oorwinnaars (Stahl 1994:12). Eichrodt (1961:470) praat van die apokaliptiese idee van die onomkeerbare finaliteit en totaliteit van die komende wêreldkatastrofe. Dit sal gekenmerk word deur 'n totale vernietiging van die hele kosmos deur vloed en vuur, en 'n finale oordeel wat verbind is aan die opstanding. Die Daniëlboek leen hom nie tot so 'n begrip van die einde nie.

Hilton (1995:99) onthou hoe H H Rowley in 1942 gesê het dat in krisistye daar altyd 'n ontwaking van apokaliptiek is.⁹ In dieselfde verband het Käsemann reeds beweer dat apokaliptiek die moeder van alle Christelike teologie is.¹⁰ Koch (1972:14) meen dat Käsemann se opmerking die begin aandui van moderne belangstelling in die onderwerp van apokaliptiek. Koch se opmerking het as 'n groot skok vir Duitse teoloë gekom wat op Bultmann se ontkenning van enige verbintenis tussen 'n Christelike eskatologie en 'n Joodse apokaliptiek gestaan het. In dieselfde tyd publiseer Pannenberg sy lesing waarin hy as deel van sy gekiedenisfilosofie apokaliptiek as 'n essensiële skakel in die ontwikkeling van egte historiese begrip beskryf.

Rowley se opmerkings het in 1944 reeds die Engelssprekende wêreld van die belang van apokaliptiek bewus gemaak. Frost (1952) en Plöger (1959; sy werk is in 1968 in Engels vertaal) skryf in Rowley se tradisie. Ook Von Rad (1965:301-315) se bekende standpunt dat apokaliptiek uit wysheid groei, vestig aandag op die verskynsel van apokaliptiese literatuur.

Käsemann en Pannenberg lui nie 'n beweging in nie. Hulle is eerder deel daarvan (Oswalt 1999:370). Moderne belangstelling in apokaliptiek het eerder met die aard van gebeure in die moderne tyd te doen, sê Russell (1971:5). Die moderne mens sien soms nie kans om met die lewe aan te gaan asof alles normaal is nie. Gebeure is te abnormaal daarvoor.¹¹ Dié mense formuleer 'n nuwe geskiedenisfilosofie wat die gebeure inkorporer en transendeer.

Buiten vir Russell se sosiologiese verduideliking vir moderne belangstelling in apokaliptiek, bied Collins (1984b:1, 12-13) 'n intellektuele rede. Wellhausen se siening van Israel se geskiedenis het vir die eerste helfte van die twintigste eeu teologiese denke oorheers. Sy siening ontnem apokaliptiek enige waarde. Hy beskou dit as 'n ontkenning van die "ware" Ou Testamentiese geloof. Collins meen die verskuiwing in teologies-historiese denke het dit moontlik gemaak dat apokaliptiek nuut geëvalueer kan word.

2.1.2 Wat is apokaliptiek?

Davies (1985:66) se waarskuwing is gepas: "'Apocalyptic' and 'apocalypticism' are notoriously slippery words". Die twee vrae wat navorsers besig hou, is: Wat is apokaliptiek? En waar kom dit vandaan? Dié vrae het met definisie en oorsprong te doen.

⁹ Dit sien ons weer in die einde-van-die-wêreldscenarios wat voorkom by die kerke en bewegings wat ontstaan het rondom onder andere (om slegs die bekendstes te noem) die Subgenius, Hong-Ming Chen, Branch Davidians, Vladimira Sobolyov, The order of the solar temple, The House of Yahweh, Arnie Stanton, Terence McKenna, Greenpeace en J Richard Gott III (Cox 1998:22-23). Johnson (1988:55) sien in Karl Marx een van die grootste (en mees misleide) eskatologiese skrywers van ons dag, wat die einde van 'n wêreldorde voorsien het en alles in diens daarvan gestel het. Ook Tolstoy het voortdurend gekyk na 'n reuse morle ommekeer, wat die wêreld op sy kop sal laat staan en 'n hemelse koninkryk vestig. Sy eie utopiese verkondiging was gerig om die millennialistiese gebeure te help realiseer (Johnson 1988:129).

¹⁰ Towner (1987:287) meld die interessante feit dat slegs Marxisme en Islam van alle godsdienste en denkrigings 'n eskatologie aanbied. By albei is dit 'n hoogs verkorte eskatologie omdat dit onderskeidelik beperk word tot die effektiewe uitroeiing van die ongelowiges en kapitaliste.

¹¹ Om slegs een voorbeeld te noem, Krog (21 Junie 2000:1-6) vertel van die moord van een miljoen mense binne honderd dae na die Ruandese president in April 1994 dood is. Hoe reageer mense ná hulle die doodskampe van Hitler of Stalin oorleef het?

Die historiese inligting vir die periode waarin Joodse apokaliptiek ontstaan (300 v.C. – 200 n.C.), is so skraap dat albei vroeë probleme veroorsaak. Dit is nie bekend wie die literatuur geskep of gelees het, of hoe wyd die invloed daarvan op die Joodse samelewing was nie. Daarom sukkel die moderne navorser om selfs te bepaal wat die presiese kenmerke van apokaliptiese literatuur is. Wanneer al die lysse van kenmerke met mekaar vergelyk word, voldoen nie een van die apokaliptiese tekste aan al die kenmerke nie.

2.1.2.1 Kenmerke van apokaliptiek

‘n Opsomming van enkele lysse skryf aan apokaliptiek verskeie kenmerke toe, wat as volg saamgevat kan word:

- dit is openbarings deur buitewêreldse bemiddelaars, aan ‘n menslike ontvanger, wat handel oor redding en verlossing uit die ellendes van die huidige wêreld;
- redding kom vanuit die bonatuurlike ruimte;
- dit bevat ‘n eskatologiese dualisme, met ‘n duidelike differensiasie tussen twee *aeone* - die huidige teenoor die ewige, die tyd van die bosc teenoor triomfantelike verlossing, die aardse en die dood teenoor die hemelse, onregverdiges en die bosc teenoor die uitverkorenes en regverdiges;
- dit voorsien dat alles op pad na die einde vooraf bepaal of gepredetermineer is;
- dit is pseudoniem, wat Hanson (1979:9) toeskryf aan die skrywer se soeke na kredietwaardigheid by sy lesers/hoorders;
- dit word geheim gehou, omdat dit nie eens deur die skrywer ten volle verstaan word nie; Davies (1985:120, en Von Rad 1965:308, wat vaagweg daarna verwys) suggereer dat dit die begin van Gnostiek kan wees. Die rede wat Davies aanvoer, is omdat apokaliptiek groot waarde aan esoteriese kennis heg. In Gnostiek is die kuns om voorspellings te dekodeer, baie belangrik;
- dit word gekenmerk deur eskatologiese ongeduld;
- daar kom gereeld noukeurige berekeninge van toekomstige gebeurtenisse voor;
- die visioene word gekenmerk deur ‘n wye strekking en fantasie;
- getalle-simboliek speel ‘n groot rol;
- apokaliptiek ken aan engele ‘n prominente rol as boodskappers van God toe, en hul taak is om in belang van die gelowiges op te tree;
- ‘n verwagting van lewe na die dood word verwoord (Von Rad 1965:301-302; Vorster 1986:158-9; LaCocque 1988:88 en Verhoef 1993:83).

Hanson (1979:6) waarsku dat so ‘n lys se waarde hoogs beperk is omdat verskillende werke unieke eienskappe vertoon. Dit veroorsaak dat die bronne van apokaliptiek dikwels verkeerd verstaan word. Die

navorser kyk mis dat die historiese en sosiale matriks van apokalips nie deur die lys van eienskappe verreken word nie. Dit impliseer dat die essensiële aard van apokaliptiek nie verklaar word nie.¹²

Om na die Daniëlboek as apokaliptiek of apokaliptiese literatuur te verwys sonder dat verdere kwalifikasies daaraan gegee word, is om die obskure te verduidelik aan die hand van die meer obskure. Dit veroorsaak meer probleme as wat dit oplos. *Apokaliptiek* is 'n krisisverskynsel, waar die waardes en strukture van die samelewing vir 'n minderheidsgroep sinloos word en vervang word met 'n nuwe betekenisstelsel. Op dié manier word die minderheidsgroep nog meer vervreem, 'n marginale groep of substruktuur wat in konflik met die meerderheidsgroep leef. Vir dié groep lê die sin van die lewe in die aanbreek van 'n nuwe wêreld, as God afreken met die meerderheid.¹³ "An apocalypse is ... designed to be *the revelation of the divine revelation* as this takes place in the individual acts of a coherent historical pattern" (Koch 1972:33). Of in die woorde van Hanson (1995:10): "...apocalyptic eschatology is the mode assumed by the prophetic tradition once it had been transferred to a new and radically altered setting in the post-exilic community".

Barker (1977-1978:325) meld dat moderne navorsers dikwels die Daniëlboek as uitgangspunt gebruik om oor apokaliptiek te dink.¹⁴ Tog bevat Daniël nie al die eienskappe wat in lys voorkom nie. Russell (1992:104) meen die probleem is dat enige lys 'n hoogs komplekse verskynsel probeer vereenvoudig.

2.1.2.2 Onderskeidings

'n Nuttige onderskeid het uit die diskussie gegroei, tussen literêre *genre* (apokalips), 'n sosiale ideologie (apokaliptisisme) en literêre idees en motiewe (apokaliptiese eskatologie). *Apokalips* is 'n teks, terwyl *apokaliptiese perspektief* na 'n gesigshoek verwys waaruit die werklikheid beleef word. 'n Apokaliptiese beweging is 'n groepering binne die maatskappy, terwyl *apokaliptiek* na 'n verskynsel of ideologie verwys (sien Vorster 1986:158). Die onderskeid los egter nie alle probleme op nie. So meld Martines (1987:230) dat die beperking van "apokaliptiek" tot 'n literêre *genre* te reduksionisties is om reg aan die onderwerp te laat geskied.

¹² Hanson (1979:6) vra wat die nut van 'n lys soos dié van D S Russell is, wat die eienskappe van apokaliptiek noem: transendentalisme, mitologie, kosmologiese oriëntasie, pessimistiese wêreldbeeld, dualisme, verdeling van tyd in eras, numcrologie, pseudo-ekstase, kunsmatige eise van inspirasie, pseudonimiteit, esoterisme, eenheid van geskiedenis, konsep van kosniese geskiedenis, spekulasie oor bronne van bose in wêreld, konflik tussen lig en duisternis, goed en kwaad, God en Satan, die seun van die mens, lewe na die dood, individualisme. Hoe kan so 'n beskrywing bydra dat apokaliptiek beter verstaan word?

¹³ Larue (1968:3) stem saam: "The fundamental theological problem confronting the apocalypticist is theodicy. The struggle between good and evil experienced in human life is a microcosmic manifestation of a macrocosmic phenomenon". Larue (1968:3) noem ook dat Antiochus IV se vervolging van die Jode die katalisator word vir apokaliptiese denkpatriene. Die denke se wortels lê in Israel se sakrale geskiedenis. Die Antiochus-vervolgings lei tot "a failure of nerve, a despair of man's ability to effect the kingdom of God through his own efforts and a conviction that the situation could only get worse until God himself broke in to terminate the present evil age and inaugurate the ideal".

¹⁴ "Das Buch Daniel ist das einzige *apokalyptische Buch* des AT. In der *Gattung* der atl Apokalypen gehören auch die in Jes 24-27 vorliegende Jesaja-Apokalypse und die sog. Kleine Apokalypse in Jes 33" (Zenger 1998:458).

In plaas van 'n definisie is dit beter om 'n beskrywing van die verskynsel te gee, en om dit te beperk tot 'n enkele dokument. Eers hierna kan dokumente met mekaar vergelyk word, sodat die versoeking weerstaan word om 'n teks met *a priori* persepsies te lees.¹⁵

2.1.2.3 Genre

Nie almal stem saam dat daar van 'n *genre, apokaliptiek*, gepraat kan word nie.¹⁶ Fiorenza (1983:295) wys daarop dat Käsemann in die 1960's van apokaliptiek as die moeder van die vroeë Christelike teologie gepraat het, terwyl Kurt Koch in die 1970's sy boek se titel ontleen het aan sy stelling dat gelcerdes "ratlos vor der Apokalyptik" te staan gekom het.¹⁷

Die regte vraag, waarop 'n antwoord waarskynlik nie moontlik is nie, is: het die oorspronklike lesers 'n onderskeie *genre* bemerk toe hulle dié boek gelees het? Indien nie, sou die oorspronklike lesers dit gelees het teen die konteks van literatuur wat aan hulle bekend is. Dit is die konteks van profesieë en drome van die Ou Testament, politieke pseudo-profesieë en droomuitlegte wat bekend is uit tweede eeuse Babel, asook die verhalc oor Daniël in die eerste deel van die boek. Feit is: die benaming *apokaliptiek* en *apokaliptiese literatuur* het "notoriously slippery words" (Davies 1985:66) geword. Porteous (1979:16) is dalk in die regte rigting op pad as hy die raad gee dat Daniël eerder as 'n unieke en onderskeie stuk literatuur beskou moet word met 'n duidelik gedefinieerde getuienis van sy eie. Die visioene van Daniël is *sui generis* (Davies 1985:68). Dit doen nie afbreuk aan die feit dat die boek wel van die Wysheidsliteratuur en die profetiese boeke en die Psalmboek leen nie, of dat daar genoeg navolgers was wat dit moontlik maak om van 'n apokaliptiese beweging te praat nie. Porteous (1979:182) maak ook die stelling dat dit wyser is om die boek te interpreteer in die lig van sy voorgangers, eerder as sy navolgers. Dit noodsaak 'n verbintenis tussen die interpretasie van die profeteboeke en Daniël. Die Daniëlboek is nie blote Wysheidsliteratuur nie. Wysheid het met algemene probleme van menslike bestaan te make, terwyl apokaliptiek hom met besondere historiese krisisse bemoei. "In Daniel something of old prophetic inspiration is present again confronting the challenge of a new day" (Porteous 1979:17).

Collins (1984a:4) poog om die makro*genre* van apokalips te omskryf. Die span navorsers van *Semeia* doen dit soos volg:

¹⁵ Dit is Porteous (1979:16) se raad: "Perhaps the wisest course is to take the Book of Daniel as a distinctive piece of literature with a clearly defined witness of its own ... it borrows from and is coloured by the earlier prophetic literature, the Wisdom literature and the Psalms and has its successors in the apocalypses ..."

¹⁶ Daar bestaan 'n verwarring van terme: die Duitse "*Gattung*" is 'n kleiner literêre eenheid, maar word ook "*Form*" genoem. Die Engelse term "*genre*" verwys na heel werke soos die evangelies, 'n versameling orakels of epiese werke, terwyl "*form*" gebruik word om kleiner tekse en hede te onderskei.

¹⁷ Koch (volgens Baldwin 1978:16) vind die sosiologiese rede vir die nuwe belangstelling in die vyftiger- en sestigerjare in apokaliptiek, na meer as 'n ee se verwaarlosing van die onderwerp, in die ontugtering wat twee Wêreldoorloë veroorsaak het. Martin Luther se aanvanklike opinie oor die apokalipse kom treffend na vore in sy beroemde uitspraak: "Gooi die drome in die Elbe" (De Villiers 1987:16). Lutherse kringe bejeën tot vandag toe oor die algemeen apokaliptiese navorsing met argwaan en suspisie.

- Skryfwysc – narratief;¹⁸
- Tekstipe – openbaringsgeskrif;¹⁹
- *Genre* – apokalips;
- *Subgenre* – apokalips met ‘n anderwêreldse reis.

Dit definieer apokalips as ‘n *genre* ‘of revelatory literature with a narrative framework, in which a revelation is mediated by an otherworldly being to a human recipient, disclosing a transcendent reality which is both temporal, insofar as it envisages eschatological salvation, and spatial insofar as it involves another, supernatural world’.

Die twee hoofipes is ‘n apokalips met en ‘n apokalips sonder ‘n anderwêreldse reis. ‘n Kenmerk van ‘n apokalips sonder ‘n anderwêreldse reis, soos die Daniëlboek, is dat dit altyd ‘n oorsig oor die geskiedenis in een of ander vorm bevat, in die vorm van ‘n *ex eventu*-profesie van geskiedenis. Vir die rede kan dit gericflik geëtiketteer word as ‘n historiese apokalips. Verdere kenmerke van albei *subgenres* is dat die ontvanger van die openbaring ‘n waardige figuur uit die ou tyd is, wat dui op die pseudonimiteit daarvan. Die narratief bevat gewoonlik ‘n beskrywing van een of ander soort van hoe die openbaring ontvang is.²⁰

Die voordeel van SBL se definisie is dat dit breed genoeg is om alle dokumente wat as apokalipties beskryf is, in te sluit. Mettertyd mag dit nodig word om enkele *subgenres* verder te beskryf. So maak Collins (1984b:6) reeds ‘n onderskeid tussen historiese apokalipse en anderwêreldse reise.

Navorsers het twee besware teen dié definisie ingebring. Rowland (1982:11) noem dat die verwagting van ‘n nuwe era van heil nie eksklusief in apokalipse gevind word nie. Die verwagting is ‘n kenmerk van ‘n groot deel van Judaïsme gedurende laat pre-Christelike tye. Hieruit kom hy tot die gevolgtrekking dat dit nie moontlik is om ‘n apokaliptiese eskatologie te onderskei nie. Dié eienskap hoort volgens sy mening nie in die definisie van die *genre* apokalips nie. As die navorser toegee dat eskatologiese belange nie uniek aan apokalips is nie, beteken dit nog nie dat dit nie as een van die *genre* se onderskeidende kenmerke genoem kan word nie. Dit word immers nie as uniek of eksklusief beskryf, en ook nie as die hoofkenmerk van die *genre* nie.

¹⁸ Sien De Villiers (1983:47) se kritiek teen die SBL-groep se *genre*definisie: dat dit nooit die element, die narratiewe raamwerk, definieer of behoortlik bespreek nie. Dit beteken dat die verhouding tussen ‘n apokalips en die *genre* narratief nooit uitgeklaar word nie. Hy is van opinie dat daar beperkte wyses is waarop die funksies van kommunikasie in taal kan plaasvind: vertelling, eksposisie, argument, beskrywing. Deur dit in ‘n lys weer te gee, is volgens sy opinie die hoofmoontlikheid. Apokaliptiese tekste vorm nie ‘n aparte *genre* nie. Dit bevat wel ‘n kode, die tekenstelsel van daardie kode en die perspektief as tipiese kenmerke (dit is wat SBL in hul paradigma gelys het). Die apokaliptiese kenmerke is nie die kenmerke van ‘n *genre* nie. Apokalipse kan voorkom in enige van die vyf *genres* wat hy vermeld as die wyses waarop die funksies van kommunikasie van taal kan voorkom. Openbaring en Henog is byvoorbeeld argumentatief. Apokaliptiese tekste kan ook tot meer as een *genre* behoort. Hy onderskei so tussen *genre* en *modus* waarin die teks geskryf is. Die *modus* bestaan uit ‘n historiese invariant soos narratiewe, epiese, dramatiese of satiriese geskrif. “Apocalypses do not contain narrative parts. They are essentially narrative in character” (De Villiers 1983:49). SBL dui transendensie aan as die sleutelwoord in hul definisie.

¹⁹ Wills (1990:4) gebruik die Aarne-Thompson-indeks van verhaaltipes, en meen Daniël 2 is ‘n paradigma van die hoftoneel, Verhaaltipe 922, wat ook in Genesis 41 en die Agikarverhaal voorkom. Sy opmerking dat “*genre* classification lies in the eye of the beholder” (Wills 1990:193) is ook gepas – daar is byna soveel klassifikasies as navorsers.

²⁰ Vir ‘n volledige beskrywing van tipes, vergelyk Collins (1979a:13-15).

Hellholm (1986:26-27) meld nog 'n beswaar. Die definisie bevat geen verwysing na die funksie van die *genre* nie. Op grond hiervan stel hy 'n byvoeging tot die definisie voor: "intended for a group in crisis with the purpose of exhortation and/or consolation by means of divine authority" (Hellholm 1986:27). Die probleem is dat geen konkrete gegewens bestaan wat dié afleiding onderskryf nie. 'n Meerderheid navorsers aanvaar dit wel. Grabbe (1989:27-47) verteenwoordig 'n ander standpunt. Hy meen dat apokaliptiese geskrifte nie die produk van gemarginaliseerde groepe in krisis was nie, maar eerder van visioenêre groepe wat soos moderne milleniaristiese bewegings funksioneer.

2.1.3 Waar kom apokaliptiek vandaan?

Navorsers het gepoog om 'n haalbare werksdefinisie van apokaliptiek te verskaf. Die volgende vraag wat hulle moes beantwoord is: waarin lê apokaliptiek se oorsprong? Was apokaliptiek 'n ongelukkige afdraaipad weg van die profete? Of was dit 'n lineêre ontwikkeling van die profete? Is dit 'n noodsaaklike en toepaslike ontwikkeling van profetiese visie? Wat onderskei profetiese en apokaliptiese eskatologie?

2.1.3.1 Profesie en apokaliptiek

Hanson (1976b:32) meld dat die onderskeidende faktor tussen profesie en apokaliptiek is of die toekomsvisie met die gebeure van die daaglikse lewe geïntegreer kan word, en of dit 'n radikale breuk met gewone geskiedenis benodig.²¹ Barker (1977-1978:325) stem nie saam nie. Sy meen Hanson restruktureer bybelse gegewens as hy 'n onderskeid tussen profesie en apokaliptiek maak. Sy noem dat die rede hockom normatiewe Judaïsme die Daniëlboek aanvaar het en ander apokaliptiese skrywers se werke verwerp het, juis was omdat apokaliptiese eskatologie by Daniël afwesig is. Barker definieer egter nie haar gebruik van "apokaliptiese eskatologie" nie. Sy bedoel waarskynlik daarmee 'n ontkenning van God se betrokkenheid by aardse geskiedenis.

Von Rad (1965:301) beweer dat nadat profesie ophou funksioneer het, Israel steeds na die toekoms gekyk en oor eskatologiese gebeure gesprek het. Israel het egter nou in 'n heel nuwe vorm gedink, wat met

²¹ Verhoef (1993:83) gebruik die beeld dat profesie soos 'n vliegtuig is wat van die aanloopbaan van die geskiedenis vertrek en 'n eskatologiese toekoms binnevlieg, terwyl apokaliptiek 'n vliegtuig is wat deur die stormagtige wolke van die eskatologiese werklikheid verskyn om op die aanloopbaan van die hede te land. Die historiese situasie is vir die profesie van belang; die apokaliptiek kom van God se vertes af om te land in die situasie wat Hy self geskep het. Sien egter ook Charles (1963:174) wat die ooreenkomste tussen profesie en apokaliptiek vind in die kanale waardeur die openbaring of wil van God ontvang of gesoek word, die visioene (of transe) wat albei kenmerk die staat van intense profetiese absorpsie, en allegorie wat vrylik gekonstrueerde en figuurlike beskrywings van werklike gebeure en persone is. 'n Goeie voorbeeld van allegorie is Bunyan se "Pilgrim's Progress". Aune (1983:41) noem dat die Siriërs veral bekend was vir hul profetiese kunste. So vertel Arrianus van 'n vrou wat Alexander die Grote gevolg het om hom met haar visioene en orakels te lei. Martha, 'n ander Siriese profeet, het deur haar orakels aan die vrou van Marius, die Siriese regeerder vanaf 157, vir alle praktiese doeleindes die adviseur van die Siriese regering geword.

die term *apokaliptiek* aangedui kan word. Die rabbi's het volgens Seder Olam Rabba (Verhoef 1993:84) na die apokaliptiek verwys as die wettige voortsetting van die werk van die profete.²²

2.1.3.2 Wysheid en apokaliptiek

Von Rad (1965:303) meen verder dat daar in 'n sekere sin geen verband tussen profesie en apokaliptiek bestaan nie, behalwe dat albei na die toekoms kyk. Die onversoenbaarheid tussen die twee lê in die onderskeie siening van die geskiedenis. Von Rad sien die verskil daarin dat die profetiese boodskap sy wortels in die heilsgeskiedenis van Israel vind, in die uitverkiesingstradisies, terwyl die apokaliptiek geen melding van Israel se geskiedenis maak nie. Apokaliptiek vermeld nie die patriargetradisie, of die eksodus, of die Sionstradisie nie. Dié tradisies kry ook geen vermelding in die Daniëlboek nie. Slegs in die gebed van Daniël 9 word na die Onderwysing (*Tora*) van Moses en die uittog verwys, maar dit verteenwoordig 'n sekondêre interpolasie.

Die enigste moontlike wortel waaruit apokaliptiek kan groei, sê Von Rad (1965:303-305), is wysheid. Die argumente wat hy hiervoor aanhaal, is:

- die titel van die beweerde skrywer bevat die benaming *wyse man* en nie *profeet* nie;
- Daniël se voorspellings vloei nie uit 'n profetiese impuls nie, maar uit die interpretasie van drome;
- die intensie van die boek is nie om deel te neem aan sosiale en politieke konflikte nie, maar om die geskiedenis in 'n byna-deterministiese toonaard te beskryf.

Die outeur kan dus nie as opvolger van die profete beskou word nie.²³

Koch (1987a:240) se besware hierteen is egter geldig: die wysheidsliteratuur toon geen vorm-kritiese parallele met die Daniëlboek nie, en daar is geen teken van 'n belangstelling in die eskatologie in enige wysheidsliteratuur wat uit die tweede eeu bewaar gebly het nie (soos byvoorbeeld in die *Wysheid van Jesus Ben Sirag* gesien kan word). Von Rad is reg as hy op die verband tussen wysheid en apokaliptiek wys, maar hy verloor uit die oog dat apokaliptiek in profesie sy ander pa vind (Baldwin 1978:50).²⁴

²² Vergelyk hierteenoor Rabbi Akiba wat volgens LaCocque (1988:84) sou gesê het dat enigeen wat die apokalipse lees, sy plek in die komende wêreld verbeur.

²³ Soggin (1984:291-292) stem saam. Apokaliptiek het iets in gemeen met die profete: beide deel geloof in die God van Israel as die Here van geskiedenis. Hy sal die geskiedenis tot 'n einde bring deur dit te vervul. Daar is egter soveel verskille tussen apokaliptiek en profesie dat apokaliptiek hoogstens as 'n "bastard child" van profesie beskou kan word. Die verskille sien Soggin daarin dat apokaliptiek se boodskap 'n geheim is, wat aan iemand toevertrou word wat dit moet bewaar en aan die einde van tyd moet openbaar. Hy beskou verkeerdelik wat 'n literêre tegniek is om 'n boodskap as geheimnisvol te beskryf, as die werklikheid waarin die boek geskryf is. Die apokaliptikus is ook nie 'n prediker nie, maar eerder 'n wysheidsleer, volgens Soggin.

²⁴ Vergelyk ook Von der Osten-Sacken (1969:60) se argument dat dit mag wees dat beide apokaliptisisme en die laat vorme van wysheid in Juda van die profete se visioen van God as beide Here van die geskiedenis en Skepper van die natuur afhanklik is.

Dit beteken nie dat daar geen verband tussen wysheid en apokaliptiek bestaan nie.²⁵ Die skrywer is deurdrenk van die wysheids- sowel as profetiese literatuur van sy wêreld, en kan nie anders as om dit in sy werk en denke te verdiskonteer nie. "It is my tentative judgment that wisdom was wedded to the tradition of apocalyptic eschatology as a part of efforts being made by visionary circles to establish their credentials in the third and second century B.C. at a time when prophetic figures were being regarded with a great deal of skepticism and even animosity by many religious leaders" (Hanson 1979:9).

2.1.3.3 Geskiedenisbeeld

Vorster (1986:160) stem saam: apokaliptiek vind sy ontstaan in 'n radikale breuk met hoe na die hede en verlede gekyk is, in 'n reïnterpretasie daarvan in die lig van 'n nuwe toekoms. Dit word gekenmerk deur radikale pessimisme, waar alle menslike ingryping gelijkweder is, en daar slegs gewag word op die utopie met sy nuwe simboliese samehang. Die wêreldgeskiedenis is besig om oor die afgrond te stort, wat as oorsaak die natuur van die mens, en die ryke wat deur hom tot stand gebring word het.

Die belangrikste vraag wat die ballingskap aan die Jood stel, is: wie is in beheer van die geskiedenis? Die gode van die nasies, of die God van Israel? Is die gelowige slagoffer van 'n blinde noodlot, of speelbal van die gode, of kinders van 'n liefdevolle God wat met hom op pad is? Is God se mag slegs tot Palestina beperk, as die onmiddellike invloedssfeer van Sion? Of heers Hy ook in Babel?

Nog 'n kenmerk van dié geskiedenisbeeld is dat daar geen verwagting van redding in die hede voorkom nie. Die hele reddingsaktiwiteit waarna uitgesien word, is eskatologies en toekomstig, en daar kom geen belydeniskarakter voor nie, sê Von Rad (1965:303). Apokaliptiese literatuur praat van goed en kwaad asof dit tydloos is. Apokaliptiese literatuur het slegs belang by die laaste geslag van Israel, dié wat, soos geglo is, op die punt staan om die einde van die tye tegemoet te gaan.

In die Daniëlboek word 'n breë prentjie van die wêreldgeskiedenis geskets, waar telkens 'n oorsig oor koninkryke en hul invloedssfeer gegoo word. Daar word wel bemocienis met geskiedenis gemaak. Maar die geskiedenis word deterministies voorgestel, asof die mens slagoffer is van besluite wat reeds lank tevore gencem is, en waarin hy geen sê het nie.

Ek meen dat 'n mens hier die paradoksale wyse waarop die boek met determinisme en 'n geskiedenisbeeld te werk gaan, in gedagte moet hou. Die determinisme dien as 'n vertroosting vir die gelowige - asof alles deur God vasgestel is. Dit is nie in die eerste plek 'n element van die skrywer se geskiedenisideologie nie. So word allegoriese kodes gebruik om die hele historiese proses onder 'n paar noemers saam te vat en konseptueel te objektiveer. En die geskiedenis word geskematiseer en verenig deurdat dit geskiedenis reduceer tot enkele primêre magte wat daarin werksaam sou wees. Die mens is slegs in beperkte mate agent in wat plaasvind. Hy het min mag van keuse. Porteous (1979:184) wil dié

²⁵ Die Talmoed beskryf Daniël se wysheid as so groot dat dit die wysheid van die wyses van alle volke oortref. As al die wyses van die wêreld op een kant van die skaal geplaas word, sal Daniël aan die ander kant swaarder weeg (Brockhaus s.a.:12). Die Daniëlboek stel hom ook immers so voor – tien maal slimmer as die Babiloniese wyses.

determinisme reeds in die profetebouke gaan sock, in hul sekerheid dat JHWH die Here van die geskiedenis is, en dat sy wil altyd geskied.

Waar die profete regop gaan staan en duidelik hul standpunt gestel het, dikwels téén die heersende politieke sentiment, is die skrywer van die apokaliptiek 'n onbekende figuur (of kring, soos sommige beweer - die *Chasidim* of *Maskilim*), wat 'n boodskap in verholde vorm en sonder politieke ondertone bring. Hy dra die boodskap oor: die wêreldgeskiedenis toon dat alle epogge vooraf bepaal is. Sommige meen dat die skrywer van die Daniëlboek gekant is teen enige politieke aktivisme - hy staan by dié wat lyding verdra eerder as die wapen opneem.²⁶ Die Makkabeërs se oorwinnings sou dan, volgens Daniël 11:34, vir hom onbelangrik wees.²⁷

As van apokaliptiese literatuur in die Daniëlboek gepraat word, sluit dit slegs die visioene in. Navorsers tel Daniël 2 gewoonlik saam met hoofstukke 7-12. Ek stem saam. Die samesteller van die boek het 'n aanpassing gemaak toe hy dié verhaal oortel het. In ooreenstemming met die gegewens wat die visioene bevat, skryf hy 'n vyfde ryk in die droom in. Dié ryk het 'n tipiese apokaliptiese trek as dit 'n einde aan die wêreldgeskiedenis maak. Die klip, wat die vyfde ryk voorstel, vernietig die beeld.

2.1.3.4 Wysheidsliteratuur

Die hofverhale (Dan 1-6) is duidelik deel van die wysheidsliteratuur. Die wysheidsliteratuur was produk van wysgere van die Ou Testament wat mense wou help om die samehang of die orde van God in die skepping raak te sien, en daarvolgens te lewe. Hulle druk hul ervarings, opmerkings en raad uit in spreuke en spreekwoorde (soos in Spreuke), beredenerings (soos in Prediker), hofverhale (soos in Ester en Daniël) en liedere (soos in sommige Psalms - Burden 1987:198-199). Porteous (1979:184) volg Collins in 'n onderskeiding tussen "proverbial wisdom" wat die wysheidsliteratuur van die Ou Testament kenmerk, en mantiese wysheid wat in die apokaliptiese literatuur voorkom.²⁸

²⁶ Venter (1997a:78) haal navorsing aan wat verskillende groepe of sektes binne die *Chasidim* identifiseer. Hy bespreek twee standpunte. Sommige navorsers meen die Daniëlboek met sy rewolusionistiese mentaliteit staan teenoor 'n utopiese Henogboek. Hierteenoor staan die mening dat die groepe waaruit Henog en Daniël ontstaan, onderskeie Chasidiese sektes is wat vir lank teen mekaar gestry het maar nou in reaksie op Antiochus IV se beleid saamwerk. Venter (1997a:79) is van opinie dat die ponering van 'n pasifistiese en militaristiese groep, met die Henog- en Daniëlboek wat aan 'n groep toegeken word, nie reg aan beskikbare data laat geskied nie. Groot onsekerheid bestaan in elk geval oor die gebruik van die term "*Chasidim*". Verwys dit na 'n groep wat getrou aan die *Tora* gebly het, of na 'n groep skrywers of priesters wat leierskap in die rebellie asook die apokaliptiese literatuur verskaf het?

²⁷ Vergelyk Stahl (1994:23) se opmerking dat die Makkabeëropstand voor alles 'n burgeroorlog was, wat Jood teen Jood te staan gebring het. Dit was 'n stryd tussen "den Gesetztreuen und Abtrünnigen". Slegs die anti-Helleniste is in stryd met die vervolger, en slegs hulle is "die heiliges". Pro-Hellenistiese groepe word van die toekomstige koninkryk uitgesluit (Joubert 1979:135).

²⁸ Collins (1977:85) verwys na 'n dokument wat aan Diodorus Siculus (2.30) toegeskryf word waarin hy die volgende oor die mantiese wysheid van die Chaldeërs kwyt raak: "Die Chaldeërs sê dat die aard van die wêreld ewig is, en dat die orde en rangskikking van die geheel deur 'n goddelike voorsienigheid gewaarborg is, dat die individuele dinge in die hemel voltooi is, nie deur die lot nie maar deur 'n sekere bepaalde en gesette oordeel van die gode. Deur waarnemings van die sterre oor 'n lang periode te maak, voorspel hulle talle van die dinge wat sal kom (my vertaling)". Die term wat die Grieke die meeste gebruik vir die beoefenaar van toekomstvoorspelling is *mantis*, wat

Die Babiloniese koning moet die bepalings van die Joodse *Tora* gehoorsaam as hy in harmonie met die goddelike orde wil wees. Nebukadnesar bely dit, en kry in die vierde hoofstuk 'n tweede kans, terwyl Belsasar se lot vooraf bepaal is, en hy ten spyte van sy belydenis sterf. Het dit te doen met sy misbruik van JHWH se tempelvoorwerpe, of is dit 'n aanduiding van die determinisme wat die visioene kenmerk? ²⁹

Opsommend, Von Rad (1965:306) meen dat kennis of wysheid (*gogma*) die sentrum van alle apokaliptiese literatuur is. Dit is gebaseer op 'n universele Jahwisme en geskei van die heilsgeskiedenis van Israel. Dit is die matriks waaruit die apokaliptiek groei, meen hy. Dit beteken dat die apokaliptiese literatuur tussen die Wysheidsboeke geplaas behoort te word, soos die Hebreeuse kanon trouens doen. In die Wysheidsliteratuur wil die mense van Israel (in gemeen met alle ander volke) die wette probeer verstaan wat die wêreld waarin hul leef, beheers. Dié wette moet gesistematiseer word sodat die mens sy lewe daarvolgens kan inrig. Hieruit ontwikkel 'n ensiklopediese wetenskap. Daniël is opgelei as 'n wyse man. Apokaliptici is navorsers en geleerdes wat die wetenskap van hul dag onder die knie het. Daniël is *Josef redivivus*.

In die wysheidsliteratuur gaan dit ook om wette, maar nie meer oor die *Tora* nie. Van wette word op 'n absolute manier gepraat, as alles-bevattend en met 'n betekenis wat vir alle tye geldig is. ³⁰

2.1.3.5 Diskontinuiteit tussen profesie en apokaliptiek

Moltmann (1967:124, 126) maak die belangrike punt dat die hele Ou Testament eskatologies is omdat dit vooruit gkyk het na die vervulling van groter en beter beloftes. As Moltmann reg is, beteken dit dat apokaliptiek op dieselfde vlak bestaan as die res van die Ou Testament. Moltmann (1967:132) beskryf dit as 'n kenmerk van eskatologiese profesie dat dit weier om hoop in God te verloor, in die lig van sy oordede. Profesie projekteer eerder daardie hoop buite die eindelike grense van bestaan. Hieruit ontstaan die gevolgtrekking dat apokaliptiek direk in die profetiese tradisie staan. "... in apocalyptic the whole cosmos becomes interpreted in the light of truth learned from God's revelation in Israel's history" (Moltmann 1967:137). Apokaliptiek is die wettige voortsetting van profesie. Dit beteken dat apokaliptici se visioen korrek is: die hele geskiedenis staan onder God se "nee". Die enigste hoop is in 'n toekoms van God wat radikaal met die huidige werklikheid breek (Moltmann 1967:229).

Alhoewel profesie en apokaliptiek dieselfde beginpunt en belang het, bestaan daar tog belangrike diskontinuiteite. Daar verskyn drie sintetiese studies in die sewentigerjare wat op die diskontinuiteite klem

soms met "profeet" vertaal word. Die belangrikheid om goddelike boodskappe wat dikwels komplike simboliek bevat en hoogs verwarrend kan wees, te dekodeer, het tot 'n hoë waardering van die kunst van die *mantis* gelei.

²⁹ Daniël 4:14, 17 en 22 kom baie naby aan determinisme (LaCocque 1988:98).

³⁰ Cantor (1994:16) se standpunt is dat *alle* Joodse geskiedenis vanaf die tweede eeu onthistorieser is, ook die *Tora*, ter wille van Joodse idealisering van hul wortels. En die rede? "The later Maccabees were not moral paragons, and the redacting rabbis apparently thought the history of this late Jewish royal dynasty should fade out with an account only of its earlier, more positive era - the one celebrated in the festival of Hanukkah" (Cantor 1994:13). Daarom het Daniël dit in die kanon gemaak om toegelaat te word, maar nie die Makkabeërboeke nie.

lê. Koch (1972:130) bevind dat die maklike verbintenis tussen profesie en apokaliptiek nie stand hou nie. Morris (1972:31, 34, 42, 60, 63) dui punt-vir-punt onderskeidings aan wat tussen profesie en apokaliptiek bestaan. Schmithals (1975:73-77) toon cers die ooreenkomste aan:

- profesie en apokaliptiek deel 'n begrip van bestaan – dit is histories van aard;
- dit deel dieselfde konsep van God – Hy is Here van die geskiedenis;
- profesie en apokaliptiek deel ook dieselfde beeld van die mensdom – dit is 'n historiese moontlikheid;
- en dit deel dieselfde konseptualisering van tyd – van liniêre progressie na 'n doel.

Tog is die onderskeidings tussen profesie en apokaliptiek groter. Die apokaliptikus sien homself in 'n radikale breuk met wat vooraf gegaan het. Hy dra 'n nuwe openbaring. Hy is radikaal pessimisties oor die huidige era. Hy voorsien nie dat die huidige wêreld gereinig en vernuwe kan word nie. Daar is ook geen historiese heil nie. Historiese aktiwiteit word beperk en vervang deur kennis oor die betekenis en uitkoms van historiese gebeurte (Schmithals 1975:80-82). “Apocalyptic thinks historically in principle, ... but it despairs of history itself ... in the apocalypticist's conviction that he stands at the end of history there is expressed therefore the hopeful, joyous assurance that history is coming to its end – an attitude utterly impossible for the Old Testament” (Schmithals 1975:88).

Oswalt (1999:376) meen Schmithals laat dit lyk asof die Ou Testament niks weet van heil verby historiese heil nie. En hy impliseer dat apokaliptiek 'n verval is, 'n agteruitgang van die insigte wat profesie gebring het.

Weer eens bied die beskrywings nie genoeg lig om die verskynsel van apokaliptiek te verklaar nie.

2.1.3.6 F M Cross en P D Hanson

Cross (1966:11-30) bespreek ook die oorgang van profetiese na apokaliptiese eskatologie.³¹ Hy meen dat dit eskatologiese profesie se herinvoering van mite in die hoofstroom Hebreeuse denke is wat die weg vir apokaliptiese visie voorberei het. Die eksiliese en post-eksiliese profete eien die skeppingsmites asook die mite van die Goddelike Vegter toe as heil in die geskiedenis nie realiseer nie. Die mites was latent maar onderdruk in Israel. So plaas die profete hul hoop vanaf die teleurstellende historiese vlak na die kosmiese vlak. Die profete het geweet dat niemand hul profesieë as vals kan bewys as dit op die kosmiese vlak funksioneer nie. Hul profetiese uitsprake kon nie weer teleur stel nie.³²

Die bekendste student van Cross in die Verenigde State van Amerika is Hanson. Hanson (1979:11) stel voor dat die oorsprong van apokaliptiek in die onmiddellike post-eksiliese gemeenskap soos verteenwoordig

³¹ Apokaliptiek is 'n opvoedkundige hulpmiddel, in die boodskap van Burden (1987:215), om die nuut geïnterpreteerde boodskap van die profete tuis te bring. LaCocque (1988:109) sê dat die bron van apokaliptiek in die dissipels van die groot profete te vind is. “The apocalypse was born of men who had a vision of authentically prophetic inspiration.” Dit was slegs die omstandighede wat hulle genoop het om hul hoop te verplaas vanaf politieke oplossings na 'n transendente ingrype van kosmiese belang.

³² Vergelyk ook Cross (1973:344-346) en Carroll (1979:215-218).

deur Tritojesaja, Haggai en Sagaria, gesoek moet word. Die rede vir die oorsprong kom in Deuterojesaja se eskatologiese visie voor. Deuterojesaja gebruik mitologiese motiewe in sy geskrif. Sy volgelinge staan die herbouing van die Tweede Tempel wat Esegïel se volgelinge deurvoer, teen. Die realiste word magtiger as die tempel in gebruik gencem word. Die visioenêre, wat die dissipels van Deuterojesaja se idees is, onttrek hulle al meer in apokaliptiese hoop. Esra en Kronieke se boeke verhaal dat die visioenêre as 'n groep mettertyd uitsterf. In die donker dae van die Seleukiede en Hasmoneërs word die visioenêre se geskrifte herontdek en nuut toegepas.³³

Die incenstorting rondom die ballingskap lei tot twee groeperings: die een groep wil terugkeer na die instellings en gebruike voor die ballingskap, en die marginale groep laat val die klem op die nuwe koninkryk ten koste van die ou tradisies. Die eerste groep is werklikheidsgebonde en realisties asook pragmaties, terwyl die tweede groep idealisties en visioenêr is (Vorster 1986:161). Die eerste groep, die hiërokrate, is die afstammeling van die Sadokitiese priesterhuis, wat voor die ballingskap die tempel en kultus oorheers, en wat nou (o. a. in Esegïel 40-48) 'n program van herstel vir die koningshuis en tempel voorstel. Hulle geniet ook die steun van die Persiese oorheersers. Vir hulle tree JHWH in die geskiedenis op.³⁴

Hierteenoor ontstaan 'n apokaliptiese beweging in die laaste deel van die sesde en die vyfde eeu, wat aanleiding gee tot Jesaja 24-27 asook 56-66, die Maleagibook en Sagaria 9-14. Die visioenêre sekteleiers neem hul toevlug tot 'n simboliese universum wat aan die bonatuurlike wêreld georiënteer is. Verlossing en oordeel is redding *uit* die geskiedenis, en nie langer meer *in* die geskiedenis nie. Dit vorm die agtergrond, sê Vorster (1986:163), vir die verstaan van apokaliptiese tekste: vanuit die verwagting van 'n nuwe eeu en 'n nuwe wêreld word hede, verlede en toekoms geïnterpreteer en beleef.

Die element van realisme, wat die hiërokrate kenmerk, is besig met die daaglikse onderhoud van strukture en instellings, om die gemeenskap te onderhou ter wille van 'n kontinue bestaan van die gemeenskap. Die visioenêre element gebruik as visie dié van 'n goddelike orde wat alle alledaagse instellings en strukture transendeer, en dit onder oordeel plaas om daardeur te weier om deel daarvan te word. In die spanningsveld tussen realistiese en visioenêre, tussen profet en apokaliptikus vind Hanson (1979:30) die daeraad van apokaliptiek.

³³ Millar (1976) is ook 'n student van Cross. Hy ondersoek ook Jesaja 24-27, maar kom tot effe ander gevolgtrekkings. Hy maak nie soveel van die sosiologiese konflik wat Hanson meen hy daarin ontdek nie. Hy meen die hoofstukke kom uit die periode direk na die ballingskap, en dit gebruik mitologiese temas in reaksie op die krisis van die tyd.

³⁴ Burden (1987:217) verwys na vier groepe wat in die tweede eeu 'n rol speel en invloed uitoefen: die priesters met hul kultiese benadering, profetiese eskatologie wat deur die tradisionele profete verkondig is, apokaliptiese eskatologie wat die boodskap van die radikale visioenêres is, en 'n filosofiese groep wat in die wysheidskolc bestaan. Volgens hom groei die Selote, Sadduseërs, Fariseërs en Herodiane van Nuwe Testamentiese tye uit die konflik en amalgamasie van dié groepe. LaCocque (1988:123) haal die werk van die Duitse Joodse geleerde, Abraham Geiger, van 1857 aan wat in die finale vorm van die Daniëlteks 'n reflektoring van die konflik tussen die Fariseërs en Sadduseërs sien, ten tye van die Tweede Tempel (die Jode noem die periode vanaf 516 v.C. tot 70 n.C. so). Dit is legalistiese Fariseïsme wat mettertyd die apokaliptiese element uitdryf, volgens Charles (1963:196), en die vader van Talmoediese Judaïsme word. Apokaliptiese Judaïsme sien volgens hom mettertyd raak dat die *Tora* nie in staat is om die volk tot redding te lei nie, en voeg dan die leerstelling van geloof deur die genade van God by. In dié sin is apokaliptiek die vader van die Christelike geloof. Daar kom geen vermelding van of verwysing na die *Tora* in enige Nuwe Testamentiese apokalips voor nie.

Hanson (1979:7-8) met sy kontekstueel-tipologiese benadering is van opinie dat die opkoms van apokaliptiese eskatologie nie skielik of afwykend was nie, maar die patroon van ononderbroke ontwikkeling van pre-eksiliese en eksiliese profesie gevolg het. Invloede van buite (byvoorbeeld Persiese dualisme, Iranese mitologie of Hellenisme) het láát ingewerk, eers nadat die essensiële karakter van apokaliptiese eskatologie reeds tot volle vrug gegroei het. En die invloede is beperk juis vanweë hul periferale aard.³⁵

Een van die belangrikste bydraes van vormkritiese ondersoek was dat vorme vanuit 'n *Sitz im Leben* funksioneer. Dit is slegs onlangs dat Bybelse eksegete dié kwessie ernstig begin neem het. Ook apokaliptiese is aan sosiologiese analise onderwerp. Hanson se bydrae staan bo almal uit. Hy volg die spoor vanaf profetiese eskatologie na apokaliptiese eskatologie. Terwyl profete hul visioenêre konsepte met die werklikheid kombineer, slaag apokaliptiese literatuur nie daarin om hul visioene en boodskap van God se plan in terme van geskiedenis en politiek te vertaal nie. Hanson (1979:32) definieer die sosiologiese matriks van vervreemding as die konteks waarbinne die verandering in die eskatologiese uitkyk plaasgevind het. Die politieke, ekonomiese en godsdienstige ommekering het 'n klimaat geskep, wat aanleidend was tot die ontstaan van apokaliptiese bewegings. Dit impliseer wat die voorwaarde is vir die ontstaan van soortgelyke bewegings in ons dag.

Hanson gebruik Karl Mannheim se sosiologiese model van kennis om twee mentaliteite in post-eksiliese Judaïsme te kontrasteer: 'n ideologiese en utopiese.³⁶ Die ideologiese groep verteenwoordig die heersers en beskerm en handhaaf die *status quo* omdat dit die strukture verteenwoordig wat aan hulle 'n posisie van mag verleen. Die utopiese groep verteenwoordig die verdruktes en soek na verandering deur die *status quo* te ondermyn en te vernietig. Hanson neem die konsep van Max Weber oor dat profetisme 'n oproep tot 'n breuk met die *status quo* verteenwoordig, terwyl die priesterskap gewoonlik met die strukture van die "establishment" verbind word. Die verdruktes is diegene wat hulself met die profetiese godsdienst identifiseer, of in lyn daarmee dink (Hanson 1979:213-214). Troeltsch beskryf dié twee groepe in terme van kerk en sekte. Hanson meen die hiërokratiese party word deur die Sadokiete gelei wat belang het by die handhawing van mag. Die visioenêre bestaan uit die Leviëte as kern, wat van die maghebbers vervreem geraak het toe hulle uit die institusionele magstrukture gegooi is. Dit is hulle wat wag dat JHWH die bestaande orde omver werp, waaruit apokaliptiese eskatologie groei (Le Roux 1988:16).

Hanson (1995:9-10) vind drie primêre faktore wat verantwoordelik is vir die ontwikkeling van apokaliptiese eskatologie uit sy vroeëre profetiese wortels:

- die self-identifisering van die protagoniste van apokaliptiek met die klassieke profetiese tradisie;
- die gebruik van koninklike en mitologiese³⁷ materiaal, met 'n letterlikheid in die interpretasie

³⁵ Die Persiese godsdienste beïnvloed volgens Enslin (1971:1107) die Joodse omdat albei een Oppergod aanbid, beide afgodery bitterlik gehaat het, en albei na 'n komende heerlike eeu soek. Die beïnvloeding was verseker slegs deur onbewuste stimulasie

³⁶ Brueggemann (1983:321) kritiseer Hanson as dat hy te skematies te werk gaan as hy die post-eksiliese literatuur organiseer.

³⁷ Hanson (1995:24) definieer 'n mitologiese wêreldbeeld as "that Yahweh acts through historical events and persons to save his people".

daarvan wat van Deuterocesaja verskil - koninklike teologie is dat Sion onweerlogbaar en Dawid se dinastie ewig is;

- en die konteks van 'n post-eksiliese Joodse gemeenskap wat deur krisis bedreig word en stoci om by hul nuwe status aan te pas. Die Joodse gemeenskap is onder die gebrek aan eenheid in die gemeenskap, waaruit uiteindelik 'n visioenêre en hiërargiese gemeenskap groei.

Hanson (1995:11) definieer profetiese eskatologie as 'n religieuse perspektief wat op die profetiese aankondiging van die nasie van JHWH se planne vir Israel en die wêreld fokus. Die profeet se rol is om sy getuigenis oor die goddelike raad te vertaal in terme van gewone geskiedenis, werklike politiek en menslike instrumentaliteit in God se hand. Dit beteken dat die profeet aan die koning en volk verduidelik hoe JHWH se planne in die konteks van hul volk se geskiedenis en dié van die wêreld sal realiseer. Dit is dan ook die unieke belang van die profete. Hulle was verantwoordelik daarvoor om Israel se godsdiens te historiseer. Hulle het die kosmiese visie in die geskiedenis geïntegreer. Hulle het die mitte verruil vir 'n meer gesekulariseerde, humanistiese wêreldbeeld. Apokaliptiese eskatologie, daarenteen, is die religieuse perspektief wat op die bekendmaking (wat dikwels esoteries van aard is) aan 'n klein handjievol van uitverkorenes fokus om die kosmiese visie van JHWH se soewereiniteit, spesifiek daarin geleë om die getroues se lewe te red, aan te kondig. Die visioenêres vertaal dit nie meer in terme van gewone geskiedenis, werklike politiek en menslike instrumentaliteit nie, omdat 'n pessimistiese siening van die werklikheid die post-eksiliese apokaliptiese gemeenskap oorheers. Daniël mag sy boodskap versêl omdat dit nie nodig is om die twee sfere, die kosmiese en alledaagse, te versoen nie (Dan 12:4).

Hierin lê die essensiële verskil tussen die profetiese en apokaliptiese eskatologie. Die profeet beskou die geskiedenis as die konteks van goddelike aktiwiteit. Dit is sy taak om die visie van goddelike aktiwiteit van die kosmiese vlak na die vlak van politiek-historiese lewe op aarde te vertaal. Die visioenêre is ontnugter met die historiese werklikheid, en sy visie word al meer losgemaak van die politieke en historiese sfeer. Sy taal bly in dié van die kosmiese sfeer van die Goddelike Vegter en sy raad vasgevang.

Die pessimisme van die visioenêre, in teenstelling met die optimisme van die profeet, kan dan ook verklaar word uit die verskuiwing wat tussen profetiese en apokaliptiese eskatologie plaasgevind het. Die profeet glo dat die visie van JHWH se herstel van sy volk binne die historiese milieu gaan plaasvind. Die visioenêre dissipels van die profeet dien nie meer as amptenare van die politieke bestel nie, omdat hul volk alle politieke strukture deur vreemde oorheersers ontsê is. "Tending to *respiritualize* Yahwism by leaving their vision more on the cosmic level of the activities of the Divine Warrior and his council, they increasingly abdicated the responsibility to the politico-historical order of translating the cosmic vision into the terms of the mundane" (Hanson 1979:26). Die rede hiervoor is dat die politiek-historiese sfeer as boos beskou word, 'n sfeer waarvoor hulle nie meer beheer het nie, soos deur hul omstandighede as post-eksiliese gemeenskap aangetoon. Deur die vervulling nie meer aan die historiese gebeure te koppel nie, maar aan die kosmiese sfeer van mite, word 'n ontsnappingsroete uit die groeiende weerspreking tussen die wonderlike belofte en die harde werklikheid gevind.

Die basiese kontinuïteit tussen profesie en apokaliptiek bestaan in die visie van JHWH se volk, as 'n herstelde en heilige gemeenskap in 'n verheerlikte Sion. "It is this basic continuity which compels us to speak of one unbroken strand extending throughout the history of prophetic and apocalyptic eschatology" (Hanson 1979:12).

Nadat die Daniëlboek voltooi is, het die *genre* minder suiwer geword, met elemente wat deur ortodoksie as verdag beskou is. So word dit gekenmerk deur ontologiese dualisme. Vir dié rede is Daniël as deel van die kanon aanvaar, terwyl die apokriewe en pseudonieme apokaliptiese literatuur uitgelaat is.

2.1.3.7 Besware teen Hanson

Hanson toon aan dat eskatologiese en apokaliptiese visies nie onversoenbaar is nie. Tog funksioneer hy (en die skool wat deur hom verteenwoordig word) met sekere veronderstellings wat aanvegbaar is. Hy beklemtoon die latere profete se gebruik van mitologiese bronne, wat moontlik niks meer as beeldende gebruik van analogieë is nie.³⁸ So word die beeld van die goddelike vegter myns insiens ongegrond gebruik. Alle navorsers aanvaar nie Hanson se literêre en sosiologiese ontwikkelingstipologieë nie. Sy teorie is afhanklik van 'n hipotetiese rekonstruksie van Juda se samelewing en geskiedenis. Hy kan nie veel historiese gegewens aanbied om die rekonstruksie te verdedig nie.³⁹

Hanson se werk berus op die luns dat die latere profete van mitologiese motiewe afhanklik is om die konsep van God, wat nou aan die geskiedenis verbind is, uit te brei. Die nuwe konsep van God en sy aktiwiteit buite die geskiedenis, wat deur die latere profete geskep word, vorm die anti-historiese basis van apokaliptiese werke. Dit is egter nie moontlik om na laat-profetiese tekste te verwys wat verseker na God se aktiwiteit buite die geskiedenis om verwys nie. Die enkele mitologiese verwysings veronderstel 'n historiese basis, deurdat die mitologiese verwysing slegs na 'n assosiasie verwys, wat deur die profetie gherinterpreteer word.⁴⁰ Die betekenis van die beelde lê in Israel se geskiedenis. "There is thus ample reason to assume that

³⁸ Die beeld van Leviatan in Job verwys nie na 'n kosmiese monster nie, maar na 'n figuur van binne die skepping wat maklik deur God onder beheer gebring word. Verwysings na antieke Midde-Oosterse mites kom selde in die Bybel voor. En geeneen van die verwysings verskyn nie in 'n radikaal veranderde vorm nie.

³⁹ Nie almal stem saam nie. Ten spyte van kritiek op die werk van Hanson meen Le Roux (1988:22) hy vat raak as hy klem plaas op die invloed wat die val van Jerusalem op die ontwikkeling van eskatologie uitgeoefen het – op hoe die wêreld gesien word en op hoe profesie geag word. Hoër word al verder en verder die toekoms ingeskuif. Hanson plaas ook klem op die verband tussen eskatologie en die sosiale konteks, en praat van verskillende tipes eskatologie wat verband hou met verskillende sosiale kontekste. Die sosiale konteks vorm volgens Hanson die perspektief of simboliese interpretasieraamwerk waarbinne die tekste gelees en verstaan moet word, omdat dit binne dié konteks ontstaan het. Moderne belangstelling in apokaliptiek, en die geboorte van hedendaagse apokaliptiese bewegings soos Hare Krishna en *Process*, kan steeds toegeskryf word aan die polarisering van die realistiese en visioenêre elemente van godsdiens. Trouens, die eietydse onrus in ons samelewing word veroorsaak deur die botsing tussen visioenêre jongmense en hul realistiese ouers en voorgangers. In dié gebeure, soos deur alle eeue, sal die aktiwiteit van die profetiese figuur wat die lewende kreatiewe spanning tussen visie en werklikheid behou, die hart van egte godsdiens wees (Hanson 1979:31).

⁴⁰ Dit geld ook van die verwysings na die konflik met die slang, die oorgang van die Rooi See en die komende vernietiging van Babel (Jes 27:1 en 59:9-10).

these accounts are being used in a literary way and not in any sense as an affirmation of their value as a way of thinking” (Oswalt 1999:380).⁴¹

Dit lei Oswalt (1999:383) tot die gevolgtrekking dat die gebruik van mitologiese motiewe nie Hebreuse denke sterk beïnvloed het nie, en dat laat-profesie nie deur die gebruik van die mitologiese motiewe die a-historiese klimaat vir apokaliptiek geskep het nie.

Hanson se kontekstueel-tipologiese metode is op prosodiese analise gebaseer wat ’n ewolusionêre patroon van sosiale konflik voorstel.⁴² Dit stel die skrywer in staat om die verskillende dele van die werk van post-eksiliese profete in die korrekte volgorde te plaas. Hanson se beskrywing van die korrekte orde verskil nie net van die kanoniese orde nie, maar ook van die voorstelle van ander navorsers. Dit stel vrae oor die betroubaarheid van die metode.

Dit is opvallend dat die twee groepe wat Hanson voorstel (die priesterlike realiste en anti-institusionele visioenêre) analoog is aan die groeperinge van die sestigerjare, as Hanson sy navorsing doen. Dit is ook ’n geldige vraag of dit toelaatbaar is om Max Weber en Karl Mannheim se programmatiese sienings van klassestryd na die Midde-Ooste van twee en ’n half millenia gelede in te voer. Die gevolg is moontlik dat geskiedenis op Procrustus se bed gerek word om sosiologiese teorie te pas.

Rowland (1982:196) som die argument op: “Nevertheless, it would be wrong to suppose that, by recovering the resurgence of certain myths in the eschatology of the visionary group which produced some of the oracles of Third Isaiah, one has necessarily uncovered the essential ingredient in apocalyptic, or even, for that matter, in apocalyptic eschatology”. Rowland is onseker of ’n beweging gerig tot redding deur God in een of ander bonatuurlike sfeer werklik die sleutel tot apokaliptiek vorm.

Ook Hanson se verduideliking hoe profesie tot apokaliptiek gegroei het, slaag nie in alle opsigte nie. Dat daar ’n verbintenis tussen profesie en apokaliptiek bestaan, betwyfel min. Die navorser sukkel egter om die verbintenis te beskryf, omdat die apokalipse so kompleks is en moderne kennis van apokalipse se ontstaan en skeppers so skraap is. Tussen 425 en 175 v.C. het skere kritieke elemente profesie op weë gelei wat apokalips uiteindelik buite die beperkinge van Ou Testamentiese geloof gevoer het.

2.1.3.8 Gevolgtrekkings

Sedert 1980 het navorsers al meer begin saamstem dat apokaliptiek nie ’n enkele dominante voorouer het nie. Die oorsprong moet eerder in ’n kompleks van faktore gesoek word. En die navorser kan ’n beskrywing van die faktore nêrens anders as in die apokalipse self vind nie. Rowland (1982) het bygedra om

⁴¹ Die laat datums van Deutero- en (veral) Tritojesaja is slegs hipoteties, en staan na my mening nie altyd op goeie gronde nie.

⁴² Die metode van prosodiese analise berus op die tel van sillabes, wat deur Cross voorgestel is. Hanson eis dat hy dokumente wat so min as dertig jaar van mekaar geskryf is, met die metode kan onderskei. So vind hy ’n “meer barok”-styl in ’n sin of deel van ’n sin. Die barokwaliteit hang dan af van die toename in een of twee sillabes in ’n kolon. In die lig van die beperkte kennis van Hebruse taal en literatuur kan so ’n werkswyse nie as wetenskaplik geldig aanvaar word nie.

dié gevolgtrekking te maak. Sy werk is deur Collins (1984b) opgevolg. Albei skrywers meen dit is nodig om verder as Hanson te gaan.

‘n Rede vir verdere ondersoek was die ontdekking van apokaliptiese kenmerke in verskeie Qumranrolle. Die gevolgtrekking is dat die apokaliptiese mentaliteit deel van ‘n algemene Joodse lewensuitkyk mag gevorm het. Gruenwald (1980:29) meen dat die oorsprong van apokaliptiek nie in die eerste plek by profesie nie, maar by Joodse mistiek gesoek moet word. Gruenwald en Rowland stem saam dat apokaliptisisme eerder in die lig van die Joodse ervarings tydens die Seleukiede en Hasmonese periode geëvalueer moet word, as deur ‘n direkte verbintenis met die kanon. Cook (1989:115) en Grabbe (1989:31) meen apokaliptisisme is die resultaat van ‘n kombinasie van faktore: die eskatologiese belangte en goddelike inspirasie van klassieke profesie, die mantiese wysheid van die sioner, die passie om die ware betekenis van die Skrif te ken (gekoppel aan die idee dat alle beeldspraak ‘n verborge, misterieuse betekenis het), en die behoefte aan sekerheid in onseker tye.

Collins (1984b:146) meen meer aandag behoort aan die diverse kulturele agtergronde waarin vroeë Judaïsme bestaan het, gegee te word. Hy vestig die aandag op die potensiële invloed van Babiloniese, Persiese, Egiptiese en Hellenistiese kulture op Judeërs se denke.⁴³ Juda se teologiese denke was in dié tyd vloeibaar, en daar is alle rede om te aanvaar dat ander kulture ‘n invloed op Joodse denke uitgeoefen het.⁴⁴

Veral Persiese invloede speel moontlik ‘n rol in apokaliptiese literatuur. Hier word gedink aan ides soos die periodisering van die geskiedenis, eskatologiese wêreld, die leer van die opstanding, en die onderskeid tussen bonatuurlike magte wat die goeie en die bose verteenwoordig (Rowland 1982:209 en Collins 1984b:25). Die verbintenisse is egter baie algemeen, en min kan daaruit afgelei word (Oswalt 1999:387).

Navorsers het ook begin beseef dat dit nie moontlik is om ‘n enkele sosiale agtergrond vir apokaliptiese literatuur te poncer nie. Die lewensuitkyk is nie noodwendig tipies van gemarginaliseerde groepe nie. Waar vroeër aan die Qumrangemeenskap as ‘n enkele geïsoleerde sekte gedink is, beseef geleerdes vandag dat die Qumranliteratuur eerder ‘n literêre kruissekse van Joodse denke van die laat pre-Christelike era verteenwoordig. In dieselfde sin is apokaliptisisme ‘n denkrigting van die Joodse samelewing as ‘n geheel.

2.1.3.9 Pseudonimiteit

Apokaliptiese werke is oorwegend pseudoniem. Die funksie van pseudonimiteit in Joodse apokaliptiek is nog nie bevredigend beskryf nie. Dit mag wel te doen hê met die volgende:

- dit word gebruik om die aanvaarding van apokalipse te bewerkstellig in ‘n periode wat die kanon vir praktiese doeleindes gesluit is en profetiese inspirasie opgebou het. Die boek gee voor om uit die ou

⁴³ Sommige wil die oorsprong van Joodse apokaliptiek eksklusief in buitelandse invloede soek. Hier word veral aan Iranese of Persiese invloede gedink. So ‘n direkte beïnvloeding is, myns insiens, geensins bevredigend bewys nie, en hoogs onwaarskynlik. Feit is: Daniël het van talle verskillende strome gedrink, maar die invloedde so geïntegreer dat sy werk uniek in die literatuurwêreld is (Davies 1985:68).

⁴⁴ Dit kan ook die rede wees hoekom mitologiese motiewe in literatuur uit dié periode gebruik is.

tyd te kom, maar wat geheim gehou is tot in dié dag (12:4). Dit is op die oog af die mees waarskynlike rede;⁴⁵

- dit kan 'n meganisme wees om die werklike outeur(s) te beskerm, wat moontlik van politieke opstand aangekla kan word;
- dit mag ook wees dat die apokaliptiese visioener werklik 'n openbaringservaring beleef het wat deur die figuur gemedieer is aan wie hy sy geskrif toeskryf;
- dit mag wees dat die skrywer hom tot so 'n mate met die prominente figuur geïdentifiseer het, dat hy homself as sy verteenwoordiger beskou en onder sy naam skryf (Aune 1983:109).

Die vraag waartoe dit lei is: is die werk in goeie geloof geskryf, of is dit as 'n werk van misleiding bedoel? Wat is die *bona fides* van die Daniëlboek? Die feit dat die boek deel van die Bybel is, laat 'n mens kies om die *bona fides* te aanvaar, tot tyd en wyl getuienis gevind is wat die teendeel bewys.

2.1.3.10 Tweede eeuse apokaliptiese literatuur

In die tweede eeu oefen Hellenisme 'n groot invloed uit om die apokaliptiese beweging in Israel te stimuleer in die nuwe krisissituasie wat rondom die regering van Antiochus IV ontstaan. Hieruit ontstaan die geskrifte wat oorgelewer is as Susanna; Bel en die draak; die Gebed van Asarja; Tobit; en die Brief van Jeremia.

Joodse apokaliptiek vertoon 'n duidelike polemiese karakter. Dit is 'n instrument vir doeleindes van propaganda om weerstand teen die helleniseringsbeleid van die Grieks-Siriese oorheersers aan te moedig, met hul kulturele en godsdienstige sinkretisme, maar ook teen die Joodse party wat bereid is om te kompromitteer. Daniël val in die laaste fase van die stryd om 'n suiwer Jahwisme in Israel, wat reeds in die priester-en-profeet Elia verwoord is (LaCocque 1988:124).

Die apokaliptiese wêreldbeeld verskil radikaal van die moderne mens se siening van die gang van die geskiedenis. Dit is in simboliese taal geskryf waarvan die betekenis soms ons te bowe gaan, met mitologiese beelde wat grotesk en bisar voorkom. Hoe kan die moderne mens sin daarvan maak? Bybelse teologie moet met die raaisels van antieke apokaliptiek stoei, "such as its sectarian myopia and its disparagement of mundane realities". Teologie doen dit met groot sorg dat die konkrete omstandighede wat aanleiding gegee het tot die simboliese univers, deeglik verstaan word (Hanson 1976b:34).

⁴⁵ Rowley (1944:37) het reeds genoem dat Daniël in die kanon opgeneem is omdat dit as oorgang tussen profetiese eskatologie en ware apokaliptiese eskatologie beskou is. Intussen is dele van 1 Henog by Qumran ontdek, gedateer uit die derde eeu v.C. Tog is 1 Henog nie in die kanon opgeneem nie. Kan dit wees dat die groep wat verantwoordelik vir kanonkeuse was, Daniël as die werk van die hooffiguur gesien het, terwyl hulle 1 Henog as pseudoniem beskou het?

2.1.3.11 Moderne mens en apokaliptiek

Die moderne mens se waardering van apokaliptiek word tot 'n groot mate bepaal deur die interpretasie wat hy daaraan verleen. Om die betekenis en relevansie vir sy dag te verstaan, is dit nodig dat die taal en beelde godemitologiseer en oorgesit word in terme van die moderne kultuur, sodat sy tydgenote dit sal verstaan. So 'n interpretasie bevat die risiko dat 'n interpretasie in die moderne idioom ongeskik is om die betekenis te verduidelik.

Een van die gevare is dat die moderne mens die mitologie wat ten grondslag van die apokaliptiese beelde lê, se ankertoue loskap. Dan dryf die interpretasie sonder 'n seil in gevaarwaters. In die woorde van Reinhold Niebuhr (aangehaal in Russell 1994:57): mitologie moet altyd ernstig opgeneem word, maar nooit letterlik nie.

'n Letterlike interpretasie weier om die openbaring apart van sy *modus* van openbaring te sien. Terselfdertyd ontwyk dit die verantwoordelikheid om dit te probeer verstaan in terme van vandag se kultuur. So 'n interpretasie eindig maklik in obskurantisme of bygelowigheid.

Om korrek te onmitologiseer is in 'n sin om te remitologiseer. Dit impliseer dat die simbole en denkvorme van die era wat verbygegaan het, vervang word met simbole en denkvorme van die moderne geslag en kultuur. Dit is om as't ware die mites van die tweede eeu te verruil vir die mites van die een en twintigste eeu.

'n Belangrike kenmerk by apokaliptiese skrywers is die verandering in fokus van die natuurlike na die bonatuurlike, van aardse regerings na 'n goddelike regering. So 'n siening is diep beïnvloed deur die tyd waarin die apokaliptici geleef het. Hul geskrifte is protes- of weerstandsliteratuur in terme van 'n politieke tirannie of in terme van 'n bose wêreld wat hulle omring (Russell 1994:59).

'n Gevaar as moderne lesers dié literatuur verklaar, is dat dit die geleentheid tot lewens- en wêreldontvlugting bied waarin die moderne verklaarder in 'n verbeeldingswêreld van fantasie opgeneem word. Dit is die wêreld waar die verkeerde blitsvinnig reggestel word, die bose gestraf en die regverdige beloon word.⁴⁶ Dit het deur die eeue gebeur: mense het in die apokaliptiese wêreld 'n manier van ontsnapping gevind van die sleur en gevare van die daaglikse lewe, en weggevlug na 'n "*never-never land*".

Die apokaliptikus het egter in sy blik op die bonatuurlike wêreld iets gesien wat alles te bowe gaan wat hier op aarde gebeur. Hy was daarna 'n nuwe mens, wat dinge sien wat sy verdrukker nie kan sien nie. Hy het 'n wêreld beleef wat die mens wat slegs die natuurlike wêreld ken, nie kan visualiseer nie. Dit is nie 'n negatiewe soort ontvlugting nie, maar 'n positiewe ervaring van goddelike versekering wat tot 'n morele besluit lei. Die besluit is om protesoptrede en weerstand te vervang met geloof in die beloftes van God, om angs oor die toekoms te verruil vir die versekering dat God in menslike gebeure regeer. Met behulp van die boek kan die gelowige sy lot sien, nie in die lig van politieke en ekonomiese gebeure wat sy toekoms bepaal

⁴⁶ Die verband met 'n Deuteronomistiese vergeldingsleer is duidelik. Die moderne weergawe daarvan is die "*health, wealth and prosperity*"-teologie van sommige Amerikaanse televangeliste.

nie, maar van die einde. Tyd word nou gesien in die lig van die ewigheid, die natuurlike in die lig van die bonatuurlike, hierdie eeu in die lig van die eeu wat kom.

Geen wonder dat die kerk defaitisties geword het in sy verwagting van die toekoms nie, meen Baldwin (1978:17), as dit die apokaliptiese literatuur in die Bybel eenkant gelaat het. So het dit ook 'n belangrike historiese begrip wat in die Bybel voorkom, nie gebruik nie. Dit het daartoe gelei dat talle gelowiges deïsties dink, as dat God geen direkte en persoonlike belang by die gebeurtenisse van die wêreld se geskiedenis het nie. Apokaliptiek wil juis leer dat God soewerein is. Hy is nie in 'n magstryd met wêreldse magte gewikkel nie, omdat Hy soewerein is.

ADDENDUM 3: HOOFSTUK 3

3.1 DANIËL 1 - VERDELING IN LEESEENHEDE

Vers

	Leeseenheid	
1	1a	koning trek op teen Jerusalem => datum
	1b	koning belcër Jerusalem
2	2a	Here gee Joodse koning en tempelgereedskap vir koning
	2b	koning neem dit na Sinar
	2c	koning sit dit in tempel
3	3a	koning beveel Aspenas
	3b	bring jongmanne na paleis
4	4a	jongmanne moet mooi en slim wees
	4b	jongmanne moet onderrig word in taal en skrif
5	5a	koning gee kos en wys
	5b	koning bepaal dat vir 3 jaar opgelei word
	5c	daarna kon jongmanne in koning se diens
6	6a	onder Jode is vier vriende
7	7a	hoofpaleisbeampte gee ander name
	7b-7e	naamsverandering
8	8a	Daniël neem voor
	8b	hy verontreining nie met kos
	8c	hy vra hoofpaleisbeampte vergunning
9	9a	God maak hoofpaleisbeampte gunstig
10	10a	hoofpaleisbeampte sê vir Daniël
	10b	hy is bang vir koning
	10c	koning bepaal wat eet en drink
	10d	as voorkoms nie soos ander. is hy in moeilikheid
11	11a	Daniël sê vir amptenaar
12	12a	maak 10 dae proefneming
	12b	gee vir Jode net groente en water
13	13a	vergelyk Jode met ander
	13b	handel soos bevind
14	14a	amptenaar doen dit
	14b	doen 10 dae proefneming
15	15a	Jode is mooier en gesonder as ander na 10 dae
16	16a	amptenaar vat kos en wyn weg
	16b	amptenaar gee net groente
17	17a	God gee aan 4 wysheid en insig

- 17b God gee aan Daniël uitlegvermoë
- 18 18a jongmanne kom voor koning
 18b beampte bring manne
- 19 19a koning praat met manne
 19b koning vind niemand soos Jode
 19c Jode in diens van koning
- 20 20a Jode tien maal beter as ander
- 21 21a Daniël in diens van koning => datum⁴⁷

3.2 DANIËL 1 – VERDELING IN PERIKOOPEENHEDE

Perikoopeenheid

Leescenhede

1	1a-2c	koning oorwin Jerusalem, en voer ballinge weg
2	3a-4b	jongmanne gkeur vir opleiding as hofamptenare
3	5a-5c	koning bepaal onderhoud en opleiding
4	6a-7c	vier Jode onder gkeurdes, kry nuwe name
5	8a-8c	Daniël neem voor om nie te verontreinig met koningskos
6	9a-10d	hoofpaleisbeampte weier Daniël se versoek
7	11a-16a	amptenaar laat eksperiment toe, en ken groente toe as eksperiment slaag
8	17a-b	God beloën vier Jode met wysheid en uitlegvermoë
9	18a-20a	koning toets jongmanne, Jode slaag, in diens van koning
10	20b	Daniël dien vreemde konings tot in tyd van Kores

3.3 DANIËL 1 - ANALISE VAN LEESEENHEDE IN FUNKSIES EN KWALIFIKASIES

	SUBJEK	PROSES	OBJEK	
1a	koning	trek op	Doen	Jerusalem Plek
1b	koning	beleër	Doen	Jerusalem Plek
2a	Here	gee	Doen	koning en tempel Plek
2b	koning	vat	Doen	(in) Sinar Plek
2c	koning	sit	Doen	(in) tempel Plek
3a	koning	beveel	Doen	Aspenas
3b	Aspenas	bring	Doen	Jode
4a	jongmanne	moet wees	Wees	mooi en slim
4b	jongmanne	onderrig	Doen	(in) taal en skrif

⁴⁷ Dit is nie 'n poging tot vertaling nie. Die identifisering van perikoopeenhede is belangrik vir die volgende stappe, waar telkemale na die Hebreeuse teks terug verwys sal word.

Addenda

5a koning	gee Doen	kos en wyn
5b koning	bepaal Doen	opleiding
5c jongmanne	in diens Doen	koning
6a jongmanne	is Wees	vier
7a beampte	gee Doen	name
7b Daniël	vernoem Doen	Beltsasar
7c Hananja	vernoem Doen	Sadrag
7d Misael	vernoem Doen	Mesag
7e Asarja	vernoem Doen	Abednego
8a Daniël	neem voor Doen (refleksief)	
8b Daniël	verontreinig nie Doen	met kos
8c Daniël	vra vergunning Doen	beampte
9a God	maak gunstig Doen	beampte
10a beampte	sê Doen	(vir) Daniël
10b beampte	is bang Wees	(vir) koning
10c koning	bepaal Doen	kos
10d voorkoms	is nie Wees	soos ander
10e beampte	is Wees	in moeilikheid
11a Daniël	sê Doen	opsiener
12a opsiener	maak Doen	proefneming
12b opsiener	gee Doen	groente
13a opsiener	vergelyk Doen	Jode
13b opsiener	maak Doen	soos bevind
14a opsiener	staan toe Doen	versoek
14b opsiener	doen Doen	proefneming
15a Jode	is beter Wees	as ander
16a opsiener	vat weg Doen	kos
16b opsiener	gee Doen	groente
17a God	gee Doen	insig en wysheid (4 Jode)
17b God	gee Doen	uitlegvermoë (Daniël)
18a koning	bepaal Doen	tyd
18b beampte	bring Doen	jongmanne
19a koning	praat Doen	jongmanne
19b koning	vind niemand Doen	soos Jode
19c Jode	dien Doen	koning
20a Jode	is tien maal Wees	as ander
21a Daniël	dien Doen	konings

ADDENDUM 4: HOOFSTUK 4

4.1 DANIËL 2 - VERDELING IN LEESEENHEDE

Vers		Leeseenhede
1	1	Die koning het 'n droom
	2	dit ontstel hom so dat hy nie kan slaap nie
2	3	hy laat roep al die wyses van sy hof
	4	hy gee die <u>opdrag</u> dat hulle die droom moet uitleë
	5	die wyses kom staan voor hom
3	6	<i>die koning praat</i>
	7	ek is ontsteld oor droom
	8	ek wil weet wat dit beteken
4	9	<i>wyses praat met koning</i>
	10	mag die koning lank lewe!
	11	vertel ons droom
	12	dan sal ons dit uitleë
5	13	<i>die koning praat</i>
	14	ek het besluit
	15	as julle nie droom en uitleg kan gee, word julle gedood
6	16	as julle droom kan uitleë, word julle beloon
	17	gee my droom en uitleg
7	18	<i>wyse manne praat</i>
	19	vertel ons droom
	20	dan sal ons dit uitleë
8	21	<i>die koning praat</i>
	22	ek weet julle wil tyd wen
8 & 9	23	julle het gesien ek het klaar besluit as julle nie kan nie, julle dood is ⁴⁸
	24	julle het <i>afgespreek</i> om leuens vir my te vertel totdat omstandighede verander
	25	<i>vertel</i> droom dat ek kan weet of julle kan uitleë
10	26	<i>die wyses praat</i>

⁴⁸ Hoofstuk- en versindeling is die werk van Stephen Langton wat later biskop van Canterbury geword het en in 1228 dood is (Charles 1929:xxviii). Die versindeling is nie altyd geskik as dit gedagte-eenhede bymekaar probeer voeg het nie, soos hier die geval is. Dit gebeur as verse 8 en 9 inhoudelik verdeel word.

	27	niemand kan nie
	28	niemand het nog so iets geëis nie
11	29	wat u vra, is te moeilik
	30	niemand kan dit doen behalwe gode wat nie onder mense woon nie
12	31	koning word woedend
	32	hy gee <u>opdrag</u> om alle wyses om lewe te bring
13	33	proklamasie word uitgevaardig dat alle wyses doodgemaak moet word
	34	vier Judeërs word ook <u>gesoek</u> om doodgemaak te word
14	35	<i>Daniël praat met hoof van lyfwag oor proklamasie</i>
	36	hoof van lyfwag op pad om wyses dood te maak
15	37	Daniël vra hoekom proklamasie so genadeloos
	38	hoof van lyfwag verduidelik vir hom
16	39	Daniël gaan na koning
	40	hy vra uitstel sodat hy uitleg kan gee
17	41	Daniël gaan na huis
	42	hy <u>vertel</u> vir drie vriende wat gebeur het
18	43	Daniël vra vriende om saam te bid sodat hulle nie doodgemaak word
19	44	geheim word in visioen aan Daniël geopenbaar
	45	Daniël prys God van hemel
20	46	<i>Daniël praat</i>
	47	mag Naam altyd geprys word
	48	Hy aan wie wysheid en mag behoort
21	49	Hy verander tye en omstandighede
	50	Hy sit konings af
	51	Hy stel koning aan
	52	Hy gee aan wyses wysheid
	53	Hy gee insig aan dié wat slim is
22	54	Hy openbaar groot en ondeurgrondelike dinge
	55	Hy weet wat in duisternis is
	56	by Hom is lig
23	57	Ek loof en prys U, God van voorvaders
	58	U gee aan my wysheid en mag
	59	U het bekend gemaak wat ons gevra het
	60	U het bekend gemaak wat om aan koning te sê

- 24 61 Daniël gaan na Arjok wat wyses moct doodmaak
 62 *Daniël sê vir hom*
 63 moenie wyses doodmaak nie
 64 vat my na koning
 65 ek sal sy droom uitleë
- 25 66 Arjok neem Daniël na koning
 67 *Arjok praat met koning*
 68 ek het iemand gekry wat droom kan uitleë
- 26 69 *koning praat met Daniël*
 70 kan jy vir my sê wat droom en uitleg is?
- 27 71 *Daniël praat met koning*
 72 wyses kan nie droom uitleë nie
- 28 73 God in hemel openbaar geheime
 74 Hy wil aan u bekend maak wat in toekoms sal gebeur
 75 u het 'n droom. 'n visioen gehad
- 29 76 u het gaan slaap
 77 u het gedink oor wat in toekoms gaan gebeur
 78 Hy kan geheime openbaar
 79 Hy het aan u geopenbaar wat gaan gebeur
- 30 80 ek het nie meer wysheid as ander nie
 81 dit is nie rede hockom geheim aan my geopenbaar
 82 die rede is dat uitleg aan u bekend gemaak word
 83 die doel is dat u antwoorde kry op vrac waaraan u gedink het
- 31 84 u het visioen gehad
 85 u het beeld gesien
 86 dit was hoog
 87 dit het geblink
 88 dit het voor u gestaan
 89 dit was skrikwekkend
- 32 90 die kop was van goud
 91 die bors en arms van silwer
 92 die maag en heupe van brons
- 33 93 die bene was van yster
 94 die voete van yster en klei
- 34 95 u het gesien
 96 'n klip breek los sonder dat hand daaraan raak

	97	dit tref beeld teen voete
	98	dit verpletter beeld
35	99	alles is fyn gestamp
	100	dit het soos soos kaf op dorsvloer geword wat wegwaai, sodat geen spoor oorbly
36	101	dit is droom
	102	hier is uitleg
37	103	u is groot koning
	104	God het aan u heerskappy, krag en mag gegee
38	105	Hy het alles in u mag gegee
	106	Hy het u heerser oor alles gemaak
	107	u is kop van goud
39	108	na u kom 'n ander koninkryk
	109	dit sal nie so belangrik soos u wees nie
	110	daarna (kom) derde, van brons
	111	dit sal oor hele wêreld heerskappy voer
40	112	die vierde ryk is so sterk soos yster
	113	yster vergruis alles
	114	dit stamp alles fyn
	115	die ryk sal alles fyn stamp en vergruis
41	116	voete en tone van yster en klei wat u gesien het is verdeelde ryk
	117	dit het iets van sterkte van yster
	118	daar is yster tussen klei, soos u gesien het
42	119	die tone en voete van yster en klei wys dat ryk sterk en swak is
43	120	u het gesien
	121	die yster is met klei gemeng
	122	daar is ondertrouery tussen mense
	123	hulle word nie eenheid nie, nes yster en klei nie meng nie
44	124	in die tyd van konings sal die God van die hemel ryk oprig
	125	dit sal nooit vernietig word nie
	126	die ryk sal nie deur 'n ander vernietig word nie
	127	dit sal ander ryke plat trap
	128	dit sal dit vernietig
	129	self sal dit vir altyd bestaan
45	130	u het klip uit rots sien losbreek sonder hand wat daaraan raak
	131	dit het alles verpletter
	132	die almagtige God het aan u geopenbaar wat gaan gebeur
	133	die droom is waar
	134	die uitleg staan vas

46	135	die koning buig voor Daniël
	136	hy betoon eer aan hom
	137	hy gee <u>opdrag</u> dat offer aan hom geoffer moct word
47	138	<i>die koning praat met Daniël</i>
	139	julle God is grootste van alle gode
	140	Hy heers oor konings
	141	Hy openbaar geheimc
	142	Jy kon ghecim openbaar
48	143	die koning betoon hoë eer aan Daniël
	144	hy gee vir hom geskenke
	145	hy stel hom aan as goewerneur en hoof van wyses
49	146	<i>Daniël praat met koning</i>
	147	koning stel sy vriende aan in beheer van administrasie van provinsie
	148	Daniël by in die paleis

4.2 DANIËL 2 - VERDELING IN PERIKOOPEENHEDE

Perikoopeenheid

Leescenhede

1	1-2	die koning droom
2	3-8	die koning roep wyses en vra raad
3	4-12	die wyses vra dat die koning die droom vertel
4	13-17	die koning vra dat hulle die droom ook moet vertel
5	18-20	die wyses vra vir 'n tweede keer dat die droom vertel word
6	21-25	die koning dring aan dat die wyses die droom ook moet vertel
7	26-30	die wyses erken dat hulle nie kan nie
8	31-34	die koning beveel dat alle wyses gedood word
9	35-38	Daniël vra hockom die wyses doodgemaak moet word
10	39-40	Daniël vra uitstel
11	41-43	Daniël vra sy vriende om saam met hom te bid
12	44-60	Daniël ontvang uitleg, en prys God
13	61-65	Daniël vra Arjok om hom na die koning te neem
14	66-68	Arjok noem vir koning dat hy iemand het wat droom kan uitleë
15	69-70	die koning vra Daniël of hy die droom kan uitleë
16	71-83	Daniël erken niemand kan nie, maar God kan
17	84-101	Daniël vertel wat droom was
18	102-134	Daniël verklaar die droom

- 19 135-137 die koning vereer Daniël
 20 138-142 die koning erken dat Daniël se God die grootste is
 21 143-145 die koning vereer Daniël
 22 146-148 die koning vereer Daniël se drie vriende

4.3 DANIËL SE LOFLIED - ANALISE VOLGENS LEESEENHEDE EN TEMATIESE HERHALING

Leeseenheid

47	mag Naam altyd geprys word	A1
48	Hy aan wie wysheid en mag behoort	B1
49	Hy verander tye en omstandighede	B2
50	Hy sit konings af	B3
51	Hy stel koning aan	B4
52	Hy gee aan wyses wysheid	B5
53	Hy gee insig aan dié wat slim is	B6
54	Hy openbaar groot en ondeurgrondelike dinge	B7
55	Hy weet wat in duisternis is	B8
56	by Hom is lig	B9
57	Ek loof en prys U, God van voorvaders	A2
58	U gee aan my wysheid en mag	C1
59	U het bekend gemaak wat ons gevra het	C2
60	U het bekend gemaak wat om aan koning te sê	C3

4.4 DROOM VAN DIE BEELD, EN UITLEG VAN DIE DROOM - ANALISE IN LEESEENHEDE EN PERIKOOPEENHEDE

Leeseenhede

84	u het visioen gehad	
85	u het beeld gesien	
86	dit was hoog	
87	dit het geblink	
88	dit het voor u gestaan	
89	dit was skrikwekkend	
90	die kop was van goud	A
91	die bors en arms van silwer	B
92	die maag en heupe van brons	C
93	die bene was van yster	D
94	die voete van yster en klei	E
95	u het gesien	

- 96 'n klip breek los sonder dat hand daaraan raak F
- 97 dit tref beeld teen voete
- 98 dit verpletter beeld
- 99 alles is fyn gestamp
- 100 dit het soos soos kaf op dorsvloer geword wat wegwaai
- 101 dit is droom
- 102 hier is uitleg
- 103 u is groot koning
- 104 God het aan u heerskappy, krag en mag gegee
- 105 Hy het alles in u mag gegee
- 106 Hy het u heerser oor alles gemaak
- 107 u is kop van goud A'
- 108 na u kom 'n ander koninkryk B'
- 109 dit sal nie so belangrik soos u wees nie
- 110 daarna (kom) derde, van brons C'
- 111 dit sal oor hele wêreld heerskappy voer
- 112 die vierde ryk is so sterk soos yster D'
- 113 yster vergruis alles
- 114 dit stamp alles fyn
- 115 die ryk sal alles fyn stamp en vergruis
- 116 voete en tone van yster en klei is verdeelde ryk E'
- 117 dit het iets van sterkte van yster
- 118 daar is yster tussen klei, soos u gesien het
- 119 die tone en voete van yster en klei wys dat ryk sterk en swak is
- 120 u het gesien
- 121 die yster is met klei gemeng
- 122 daar is ondertrouery tussen mense
- 123 hulle word nie eenheid nie, nes yster en klei nie meng nie
- 124 in die tyd van konings sal die God van die hemel ryk oprig F'
- 125 dit sal nooit vernietig word nie
- 126 die ryk sal nie deur 'n ander vernietig word nie
- 127 dit sal ander ryk plat trap
- 128 dit sal dit vernietig
- 129 self sal dit vir altyd bestaan
- 130 u het klip uit rots sien losbreek sonder hand wat daaraan raak
- 131 dit het alles verpletter
- 132 die almagtige God het aan u geopenbaar wat gaan gebeur
- 133 die droom is waar
- 134 die uitleg staan vas

4.5 DANIËL 2 - ANALISE AAN DIE HAND VAN PERTINENTE TRANSFORMASIES

Subjek	Proses	Objek
1a Nebukadnesar	droom (D) ⁴⁹	
1b hy	is bekommerd (W)	
1c sy slaap	wyk (W)	
2a koning	roep (D)	wyse manne
2b hy	vra (D)	hulle
2c (hulle)	vertel (D)	droom
2d wyse manne	kom (D)	
3a koning	sê (D)	
3b ek	het gedroom (D)	
3c ek	was ontsteld (W)	
3d ek	wil weet (D)	wat dit beteken
4a Chaldeërs	sê (D)	
4b u	lewe (W)	vir ewig
4c u	vertel (D) - vir ons	droom
4d ons	gee (D)	uitleg
5a koning	antwoord (D)	
5b dit	staan vas (W)	
5c (as) julle	nie gee (D)	droom en uitleg
5d ek	vernietig (D)	julle
6a (as) julle	gee (D)	droom en uitleg
6b ek	beloon (D)	julle
6c (julle)	vertel (D) - vir my	droom en uitleg
7a hulle	sê (D)	
7b u	vertel (D) - vir ons	droom
7c ons	gee (D) - vir u	uitleg
8a koning	antwoord (D)	
8b ek	weet (D)	
8c julle	koop (D)	tyd
8d julle	sien (D)	
8e saak	staan vas (W)	
9a (as) julle	nie vertel (D)	droom
9b wet	is vasgestel (W)	
9c julle	het afgespreek (D)	
9d julle	lieg (D) - tot tyd verander	
9e julle	vertel (D) - vir my	droom

⁴⁹ (D) word as afkorting vir *doen* gebruik, wat 'n transformasie is, en (W) as afkorting vir *wees*, wat 'n toestand aandui.

9f ek	weet (D)	
9g julle	ken (D)	uitleg
10a Chaldecers	antwoord (D)	
10b niemand	kan doen (D)	dit
10c niemand	eis (D)	dit
11a wat	(u) vra (D)	te moeiik
11b niemand	kan doen (D)	dit
11c net goed	(kan doen) (D)	dit
11d hulle	woon nie (D) (onder mense)	
12a koning	is woedend (W)	
12b hy	gee (D)	opdrag
12c	vernietig (D)	wyses
13a hy	vaardig uit (D)	wet
13b	maak dood (D)	wyses
13c hulle	sock (D)	Daniël en genote
14a Daniël	vra (D) (na rede)	Arjok
14b Arjok	is besig om te dood (D)	wyses
15a hy	vra (D)	Arjok
15b wat	is (W)	rede vir dckreet
15c Arjok	verduidelik (D)	
16a Daniël	gaan (D)	na koning
16b hy	vra (D)	uitstel
17a Daniël	gaan (D)	na huis en vriende
17b hy	vertel (D)	hulle
18a hy	vra (D)	dat hulle bid
19a Daniël	sien (D)	geheim in visioen
19b Daniël	prys (D)	God
20a Daniël	sê (D)	
20b (ek)	prys (D)	God
21a Hy	verander (D)	tyc en seisoene
21b Hy	stel aan (D)	konings
21c Hy	dank af (D)	konings
21d Hy	gee (D) – aan wyses	wysheid
21e Hy	gee (D) – aan slimmes	insig
22a Hy	openbaar (D)	geheime
22b Hy	weet (D)	wat in donker
22c Hy	het (D)	lig
23a ek	loof en prys (D)	U
23b U	gee (D) – aan my	wysheid en mag
23c U	maak bekend (D)	wat ons gevra het

23d U	maak bekend (D)	wat om te sê
24a Daniël	gaan (D) – na Arjok	
24b koning	gee (D) - aan hom	bevel (om te dood)
24c Daniël	sê (D) – vir hom	
24d jy	nie doodmaak (D)	wyses
24e jy	neem (D)	my na koning
24f ek	lê uit (D) – vir koning	droom
25a Arjok	vat (D) - vir Daniël	na koning
25b Arjok	sê (D) – vir koning	
25c ek	kry (D)	iemand wat uitlê
26a koning	vra (D) – vir Daniël/Beltsasar	
26b jy	kan openbaar (D) – vir my	droom en uitleg
27a Daniël	antwoord (D) – koning	
27b wyses	is nie in staat (D)	
28a God wat geheime openbaar	is in staat (D)	
28b God	maak bekend (D)	wat gaan gebeur
28c u	het gehad (D)	droom / visioen
29a u	het gedink (D)	oor toekoms
29b Hy wat geheime openbaar	het bekend gemaak (D)	wat gaan gebeur
30a geheim	is geopenbaar (D)	aan my
30b ek	het (W)	nie meer wysheid
30c geheim	is geopenbaar (D)	aan my
30d u	sal ken (D)	gedagtes van hart
31a u	het gesien (D)	visioen van beeld
31b beeld	was (W)	groot
31c beeld	was (W) – vir u	skrikwekkend
32a kop	was (W)	van goud
32b bors en arms	was (W)	van silwer
32c maag en hcupe	was (W)	van brons
33a bene	was (W)	van yster
33b voete	was (W)	deels yster en klei
34a u	het gesien (D)	
34b klip	breek los (D)	sonder hande
34c klip	tref (D)	beeld – teen voete
35a klip	stamp fyn (D)	hele beeld
35b beeld	word (W)	soos kaf
35c klip	word (D)	groot rots
35d groot rots	oordek (D)	hele aarde
36a dit	is (W)	droom
36b ek	gee (D) – vir u	uitleg

37a u	is (W)	koning
37b God	het gemaak (D) – vir u	koning
38a Hy	gec (D)	alles in u mag
38b u	heers (D)	oor alles
38c u	is (W)	kop van goud
39a ander ryk	kom (D)	na u
39b koninkryk	is (W)	nie so belangrik
39c derde ryk	kom (D)	van brons
39d koninkryk	heers (D)	oor wêreld
40a vierde ryk	is (W)	soos yster
40b yster	vergruis (D)	alles
40c ryk	stamp fyn (D)	ander
41a voete en tone	is (W)	verdeelde ryk
41b dit	het (W)	sterkte soos yster
42a koninkryk	is (W)	deels sterk. swak
43a yster en klei	dui (D)	op ondertrouery
43b ondertrouery	lei (D)	nie tot eenheid
44a God	rig op (D)	ewige koninkryk
44b geen ander	sal vervang (D)	God se ryk
44c God se ryk	trap plat (D)	ander ryke
44d God se ryk	vernietig (D)	ander ryke
44e God se ryk	bestaan (W)	vir altyd
45a klip	dui (D)	op openbaring
45b droom	is (W)	waar
45c uitleg	is (W)	waar
46a koning	buig diep (D)	voor Daniël
46b koning	betoon eer (D)	aan Daniël
46c koning	gee (D)	opdrag
46d offers	word geoffer (D)	aan Daniël
47a koning	sê (D)	
47b julle God	is (W)	grootste van gode
47c Hy	heers (D)	oor konings
47d Hy	openbaar (D)	geheime
47e jy	openbaar (D)	gheime
48a koning	betoon (D) – aan Daniël	hoë eer
48b hy	gee (D) – aan hom	geskenke
48c hy	stel aan (D) – hom	as goewerneur
49a Daniël	versoek (D)	koning
49b	stel aan (D)	drie vriende
49c Daniël	bly (D)	in paleis